

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ

**КАФЕДРА ТЕОРІЇ, ПРАКТИКИ ТА ПЕРЕКЛАДУ
НІМЕЦЬКОЇ МОВИ**

До захисту допущено:

Завідувач кафедри

Гелена ЛИСЕНКО

«__»_____2020 р.

Дипломна робота

на здобуття ступеня бакалавра

**за освітньо-професійною програмою «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – німецька»**

спеціальності 035 «Філологія»

**на тему: «Лінгвостилістичний і лінгвокультурологічний потенціал
ненормативної лексики німецької та української мов: зіставний аспект»**

Виконала:

студентка IV курсу, групи ЛН-61

Матюшенко Олена Сергіївна _____

Керівник:

канд. філол. наук, доцент

Туришева Оксана Олегівна _____

Рецензент:

канд. філол. наук, доцент

Марченко Валентина Володимирівна _____

Засвідчую, що у цій дипломній роботі
немає запозичень з праць інших авторів
без відповідних посилань.

Студентка _____

Київ – 2020 року

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ**«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»****ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ****КАФЕДРА ТЕОРІЇ, ПРАКТИКИ ТА ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Спеціальність – 035 «Філологія»

Освітньо-професійна програма «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Гелена ЛИСЕНКО

« ___ » _____ 2020 р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу студентці

Матюшенко Олені Сергіївні

1. Тема роботи «Лінгвостилістичний і лінгвокультурологічний потенціал ненормативної лексики німецької та української мов: зіставний аспект», керівник роботи Туришева Оксана Олегівна канд. філол. наук, доцент, затверджені наказом по університету від « ___ » _____ 2020 р. № _____

2. Термін подання студентом роботи: 1.06.2020 р.

3. Вихідні дані до роботи. Дипломну роботу на тему: «Лінгвостилістичний і лінгвокультурологічний потенціал ненормативної лексики німецької та української мов: зіставний аспект» виконано в межах діяльності студентського гуртка наукового спрямування кафедри ТППНМ. Мета роботи полягає у визначенні перекладацьких стратегій, які дозволяють зберегти оригінальне стилістичне забарвлення німецької ненормативної лексики при аудіовізуальному перекладі.

4. Зміст роботи викладено у вступі, двох розділах (Розділ 1. Теоретичні передумови проведення дослідження. Розділ 2. Особливості відтворення німецької ненормативної лексики українською мовою при кіноперекладі) та загальних висновках.

5. Перелік ілюстративного матеріалу: презентація.

6. Дата видачі завдання: 17.02.2020 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Подання теоретичної частини роботи на перевірку науковому керівнику	23.03.2020	виконано
2.	Подання практичної частини роботи на перевірку науковому керівнику	4.05.2020	виконано
3.	Подання дипломної роботи на перевірку на плагіат	28.05.2020	виконано
4.	Подання дипломної роботи на рецензування	1.06.2020	виконано

Студент

Олена Матюшенко

Керівник

Оксана Туришева

АНОТАЦІЯ

Дипломну роботу присвячено особливостям відтворення нецензурної лексики при аудіовізуальному перекладі. Особливу увагу було присвячено диференціації ненормативного пласту лексики української та німецької мови за стилістичними рівнями. Нецензурна лексика німецької та української мови розглядається в аспекті лінгвостилістики, з метою визначення прагматичної та стилістичної оцінки ненормативних лексичних засобів двох зіставляваних мов.

Розглянуто основні перекладацькі трансформації та стратегії, якими може послуговуватися перекладач при передачі нецензурних слів та виразів. Було проведено аналіз субтитрів англійською та російською мовами до двох німецьких кінофільмів «Tschick» (2016) та «Fack ju Goethe» (2013) та запропоновано власний переклад реплік героїв українською мовою. Всього було перекладено та проаналізовано 36 субтитрованих реплік героїв, в яких було зафіксовано 50 сучасних німецьких нецензурних слів та виразів. У результаті дослідження було визначено основні складнощі та можливі помилки при перекладі іншомовних пейоративних одиниць. Сформовано власне бачення вирішення проблем аудіовізуального перекладу у вітчизняній лінгвістиці, зокрема в дискурсі ненормативного пласту лексики.

Ключові слова: ненормативна лексика, лінгвостилістика, перекладацькі трансформації, аудіовізуальний переклад, субтитрування, кінопереклад, міжкультурна адаптація.

KURZREFERAT

Die Arbeit widmet sich den Besonderheiten der Reproduktion obszöner Lexik in der audiovisuellen Übersetzung. Besonderes Augenmerk wurde auf die Unterscheidung der Schimpfwörter der ukrainischen und deutschen Sprache nach Stilstufen gelegt. Die obszöne Lexik der deutschen und ukrainischen Sprache wird im Hinblick auf die sprachliche Stilistik berücksichtigt, um die pragmatische und stilistische Bewertung obszöner lexikalischer Einheiten der beiden verglichenen Sprachen zu bestimmen.

Die wichtigsten Übersetzungstransformationen und Strategien, die ein Übersetzer bei der Übertragung obszöner Wörter und Ausdrücke verwenden kann, werden berücksichtigt. Englische und russische Untertitel wurden für zwei deutsche Filme «Tschick» (2016) und «Fack ju Goethe» (2013) analysiert und unsere eigene Übersetzung der Zeilen der Helden ins Ukrainische angeboten. Insgesamt wurden 36 Untertitelzeilen der Helden übersetzt und analysiert, in denen 50 moderne deutsche obszöne Wörter und Ausdrücke aufgezeichnet wurden. Als Ergebnis der Forschung wurden die Hauptschwierigkeiten und mögliche Fehler bei der Übersetzung fremder pejorativer Einheiten identifiziert. Eigene Vision, die Probleme der audiovisuellen Übersetzung in der Sprachwissenschaft zu lösen, insbesondere im Diskurs über die obszöne Lexik, wurde formuliert.

Schlüsselwörter: obszöne Lexik, Stilistik, Übersetzungstransformationen, audiovisuelle Übersetzung, Untertitelung, Filmübersetzung, interkulturelle Anpassung.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1. Ненормативна лексика як об'єкт лінгвостилістичних досліджень.....	8
1.2. Місце ненормативної лексики в аспекті функціонально-стилістичної диференціації лексичного складу української мови.....	11
1.3. Стилiстичне розшарування словникового складу нiмецької мови.....	17
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	24
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ В КІНОПЕРЕКЛАДІ.....	25
2.1. Аудіовізуальний переклад: особливості та його різновиди. Сучасний стан у вітчизняній лінгвістиці.....	25
2.2. Субтитрування vs. дублювання та закадровий голос.....	29
2.3. Зіставний аналіз способів перекладу та перекладацьких трансформацій при відтворенні ненормативної лексики, використаних під час субтитрування.....	34
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	60
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	62
ZUSAMMENFASSUNG.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Дипломну роботу присвячено вивченню особливостей перекладу сучасної німецької нецензурної лексики в дискурсі кіноперекладу, з урахуванням її функціонально-стилістичних та культурно-національних особливостей. Особлива увага приділяється перекладацьким трансформаціям, технікам та прийомам, які допомагають зберегти оригінальне стилістичне забарвлення іншомовної ненормативної лексики в процесі відтворення та адаптації фільму для аудиторії цільової лінгвокультури.

Актуальність обраної теми визначається, по-перше, новим ракурсом аналізу проблеми, а саме розглядом ненормативної лексики в лінгвостилістичному аспекті; по-друге, зіставним характером наукової роботи, що дає можливість не тільки оцінити стилістичні маркери обраної нецензурної лексики кожної мови окремо, а й порівняти їхні особливості; по-третє, соціокультурною роллю явища ненормативної лексики, що набуває все більшої «популярності» не тільки в розмовній мові, а й у сучасних літературних текстах, на телебаченні та в кінематографі.

Об'єктом дослідження є ненормативні лексичні одиниці німецької та української мов, **предметом** – способи відтворення нецензурної лексики, її еквівалентний переклад з проекцією на збереження її лінгвостилістичного та лінгвокультурологічного потенціалу.

Метою роботи є визначення перекладацьких стратегій, які дозволяють зберегти оригінальне стилістичне забарвлення німецької ненормативної лексики при аудіовізуальному перекладі.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення конкретних **завдань**:

- 1) диференціювати ненормативний пласт лексики української та німецької мови за стилістичними рівнями;
- 2) розкрити поняття «регістру», «колериту мовлення», «die Stilfärbung», «die Stilschicht/Stilebene»;

- 3) визначити стан аудіовізуального перекладу у вітчизняній лінгвістиці;
- 4) охарактеризувати основні види кіноперекладу та їх особливості;
- 5) визначити функціонально-стилістичне значення нецензурної лексики у кіномистецтві;
- 6) провести аналіз англійськомовного та російськомовного варіанту перекладу субтитрів до німецьких кінофільмів, та порівняти з власним перекладом українською мовою;
- 7) визначити найкращі перекладацькі прийоми та техніки відтворення нецензурної лексики за отриманими перекладацькими результатами та проведеним порівняльним аналізом.

Серед **методів дослідження** чільне місце посідають прийоми зовнішньої та внутрішньої інтерпретації в межах описового методу. Перший стає в нагоді при дослідженні пейоративного складу лексики з урахуванням тематичних груп та стильового аналізу, а другий використано для пояснення значення окремих лексичних одиниць з проекцією на їхнє функціонування. Використання зіставного (контрастивного) методу дозволяє встановити подібності, відмінності та специфіку ненормативної лексики німецької лексики через системне порівняння з українською мовою.

Матеріалом дослідження слугували нецензурні слова та вирази, зафіксовані у субтитрах реплік героїв двох сучасних німецьких кінофільмів: «Tschick» (2016) та «Fack ju Goethe» (2013).

Теоретичне значення дослідження полягає у визначенні лінгвостилістичних і лінгвокультурологічних розбіжностей нецензурного пласту лексики німецької та української мов, що є підґрунтям для перекладу та міжкультурної адаптації ненормативної лексики в кіноперекладі.

Практичне значення роботи вбачається у можливості використання результатів дослідження для здійснення аудіовізуального перекладу кінопродукції в Україні.

Апробація результатів дослідження представлена у науковій статті «Особливості перекладу нецензурної лексики в субтитрах до кінофільму “Fack ju Goethe”» (2020 рік), яка увійшла до збірника наукових праць Наукового журналу НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського» – «Новітня Лінгвістика» (Випуск № 5, Київ).

Структура й обсяг дипломної роботи. Робота складається з анотацій українською та німецькою мовою, вступу, двох розділів і висновками до кожного з них, загального висновку, резюме німецькою мовою та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 66 сторінок.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Ненормативна лексика як об'єкт лінгвостилістичних досліджень

В останні десятиліття спостерігається зростаючий інтерес до вивчення нецензурної лексики. Демократизація суспільства зумовила часте використання лайки. Те, що раніше вважалося недопустимим в мовленні, з популяризацією зниженої лексики стало нормою спілкування. Дослідженням цього явища активно займаються нині не тільки психологи і соціологи, але й мовознавці. Сьогодні ми є свідками глобального, інтенсивного процесу «демократизації мови» та поступового зникнення «цензури» і «чистоти» мови, що призводить до так званої інтеграції нейтрального стилю мови з емоційно-забарвленим. Нецензурна лексика заповнила мовний простір: все частіше лайка зустрічається в художніх творах, пресі, на телебаченні, під час публічних виступів, або навіть політичних дебатів, вже не кажучи про «тонни» лайки в інтернет мережі. Тож, нелогічно заперечувати існування того, що вже давно існує в мові і щодня активно використовується майже кожною пересічною людиною. Вже лише ці аргументи дозволяють нам стверджувати, що ненормативний пласт лексики є значущим компонентом лексичної системи, а тому заслуговує на увагу, аналіз та оцінку, не лише соціологів та психологів, але й всебічне вивчення мовознавців, з урахуванням всіх лінгвістичних аспектів.

Незважаючи на те, що нецензурна лексика вважається малодослідженою галуззю мовознавства, проаналізувавши попередні дослідження інших авторів, можемо з упевненістю зазначити, що вивчення такого пласту мови є багатоаспектним, багатогранним та перспективним вектором. Цій темі присвячено безліч статей та наукових досліджень. Наприклад, М. Р. Ткачівська дослідила труднощі перекладу обценної лексики, яку вона порівнює з підводними рифами. Адже така лексика «часто не збігається з емоційним малюнком культури та мови перекладача» [22, с. 50]. Окрему увагу дослідниця

присвятила вивченню проблеми перекладу нецензурної лексики на позначення розпусної жінки. Було проведено аналіз синонімічних рядів досліджуваної проблематики та наведені приклади з української та німецької мови [21]. Леся Клепуц розглянула термінологічні еквіваленти поняття «нецензурна лексика» в українській, російській, німецькій та англійській мові, а також проблему уніфікованої класифікації лексико-семантичних груп, які належать до нестандартної мовної системи [5]. Анне Віхманн у своїй роботі «*Tabu-Deutsch – unzensiert: von "Arsch" bis "Zickenalarm"; mehr als 200 Wörter, die Sie nicht so schnell vergessen werden!*» (2009), виокремила основні семантико-тематичні групи німецької найрозповсюдженішої лайки та створила градацію «табуйованості» тих чи інших нецензурних слів та виразів з точки зору носіїв німецької мови [33]. Валерій Мокієнко, доктор філологічних наук й один з дослідників ненормативних лексичних одиниць, в своїй роботі «*Русская бранная лексика: цензурное и нецензурное*» дослідив походження російського мату та розглянув роботи іноземних авторів, які займалися вивченням саме російської нецензурної лексики. Мовознавець виокремив лексико-тематичні групи російської нецензурної лексики, тим самим довів сепаративний статус обценної лексики. В своїй статті автор чітко виділив два типи нецензурної лексики в європейських мовах: анально-екскрементальний та сексуальний, а також з'ясував функціональні особливості лайки [12]. Баварський філолог та дослідник лайки Рейнгольд Аман публікував свої праці в журналі «*Maledicta*», назва якого походить від латинського «*maleäicere*» (лаятися). У так званому «міжнародному журналі вербальної агресії» основними предметами дослідження були етимологія, значення та вплив вульгарної, агресивної та образливої лексики [23]. Говорячи про дослідників лихослів'я в українській мові, не можемо не згадати мовознавцю Лесю Ставицьку, яка уклала словник нецензурної української лексики «*Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обценізми, евфемізми, сексуалізми*» (К., 2008), який викликав хвилю неоднозначних реакцій [20]. Важливим внеском у вітчизняну лінгвістику став словник Оксани Гаврилів, яка

спробувала систематизувати українську ненормативну лексику і створила німецько-український словник лайливих слів. Авторка зафіксувала понад тисячу лайливих слів української мови, підбравши до кожної лексеми німецький відповідник [3].

Для нас принципово важливим є вивчення ненормативної лексики в малодосліджених лінгвістичних аспектах. Саме тому, в представленій роботі ми розглядаємо нецензурну лексику в межах лінгвостилістики та проаналізуємо цей пласт лексики в перекладацькому аспекті. Адже, «лінгвістична стилістика безпосередньо пов'язана із проблемами функціонування мови в суспільстві, науковим обґрунтуванням правил організації мовних одиниць залежно від вибору типів мовлення в різних сферах суспільної комунікації, питаннями удосконалення культури усного й писемного мовлення» [6, с. 4]. Лінгвостилістика спрямована на вивчення всіх мовних рівнів, ця галузь мовознавства тісно пов'язана з культурою мовлення. Саме тому, вважаємо доречним дослідження ненормативної лексики української та німецької мов у лінгвостилістичному аспекті, що допоможе дати стилістичну та прагматичну оцінку таких лексичних одиниць, виявити спільні й відмінні стилістичні ознаки лексики двох мов. Функціонально-стилістичний аспект вивчення нецензурної лексики дає нам можливість розглянути ненормативні мовні засоби саме в мовному аспекті з урахуванням особливостей функціонування, стилю та форми.

1.2. Місце ненормативної лексики в аспекті функціонально-стилістичної диференціації лексичного складу української мови

Слова є не тільки засобом комунікації для обміну та передачі інформації. Лексичні одиниці будь-якої мови містять в собі інформацію про концептуальну та мовну картину світу своєї лінгвокультури. Лексичний склад свідчить про багатство та рівень розвитку мови. Склад лексики будь-якої мови є стилістично неоднорідним. Залежно від сфери спілкування, комунікативної мети висловлювання, рівня комунікативної компетенції співрозмовника, ми

обираємо різнорівневі мовні засоби, які найбільш влучно підходять до конкретної ситуації. Доречність чи недоречність вживання певної лексичної одиниці в тій чи іншій сфері, залежить саме від стилістично-функціонального аспекту. Об'єктом вивчення представленої роботи є ненормативна лексика української й німецької мови, тому цій роботі притаманний зіставний та порівняльний характер. Тож для того, щоб порівняти стилістичні особливості нецензурної лексики двох мов, для початку треба дізнатися, яка інформація «закодована» в словах, що знаходяться на периферії лексичного складу української мови, які функції вона виконує в мовленні, який її прагматичний потенціал і стилістичні особливості.

«Системні зв'язки між словами, які належать до лексичного фонду української мови, ґрунтуються не лише на формальних, значенневих і генетичних зв'язках. Слова об'єднуються у групи, або підсистеми, також за диференційними ознаками, узагальненими на основі характеру їхнього функціонування», [4, с. 184] – стверджує доктор філологічних наук, Грищенко А. П. Мовознавець відносить «стилістичні засади вживання слів у різних формах комунікативної діяльності» до однієї з ознак функціональної диференціації лексики української мови. До інших підстав класифікації лексичного складу автор уналежнює також *сферу вживання, співвідношення активної та пасивної лексики* [4, с. 184]. Для нашої наукової роботи актуальним є саме *стилістичний аспект диференціації лексики*, який поділяється в свою чергу на дві групи:

- 1) *лексика стилістично нейтральна (міжстильова);*
- 2) *лексика стилістично забарвлена (маркована).*

Міжстильова або стилістично нейтральна лексика це «слова, що не мають стилістичного забарвлення і стильового призначення, можуть без будь-яких обмежень уживатися у всіх стилях» [6, с. 82]. Така лексика становить основу словникового складу мови і використовується кожним, хто володіє сучасною українською мовою, таким чином загальноновживаність і надає їй нейтральності. Протилежною міжстильовій лексиці є стилістично забарвлена лексика, тобто

«розряди слів, обмежені у своєму вживанні певним стилем, сферою використання, позначені наявністю додаткових відтінків, емоційної оцінки чи експресії» [6, с. 162]. Стилiстично забарвлена група слів є найбільш чисельною та стилістично найрозгалуженішою, адже кожна лексична одиниця, що входить до її складу, містить в собі індивідуальне стилістичне забарвлення й особливості використання залежно від певного функціонального стилю, до якого вона належить. Проаналізувавши всі функціональні стилі української мови, ми визначили, що ненормативна лексика найбільшою мірою знаходить своє відображення в розмовно-побутовому, усному мовленні, якому властива спонтанність та невимушеність. Аргументуючи це твердження, хочемо навести декілька лексичних ознак цього стилю: «1) використання слів з виразним експресивно-оцінними позитивними і негативними значеннями; 2) вживання розмовних варіантів лексичних одиниць, що мають інші літературно-нормативні відповідники» [4, с. 200].

Розглядаючи функціонально-стилiстичну диференціацію, важливо згадати й про розподіл лексики *за наявністю емоційно-експресивного забарвлення*. Загальновідомо, що за таким принципом розрізняють *емоційно нейтральну та експресивно забарвлену лексику*. До арсеналу емоційно забарвленої лексики відносяться всі слова, що несуть в собі ознаку оцінювання, вираження емоцій та почуттів, позитивне чи негативне сприйняття певних подій та явищ. Тож логічно припустити, що слова, які належать до цієї групи, можуть набувати як позитивного експресивно-оцінного значення, так і негативного. Також релевантним є розподіл стилістично забарвленої лексики на *високу (книжну) і знижену (розмовна, фамільярна, вульгарна тощо)*. Остання група слів не дарма називається «зниженою», адже зазвичай така лексика знаходиться поза межами літературно-нормативного мовлення. Виходячи з цього твердження, вважаємо доцільним розглянути детальніше поняття «регістру» лексики, для того щоб чітко розмежувати і зрозуміти місце ненормативної лексики в ієрархічній системі лексичного складу української мови.

У «Лінгвістичній енциклопедії» українська мовознавиця Селіванова О. трактує термін «регістр» як «комплекс мовних засобів, властивих типологічно схожим комунікативним ситуаціям, зумовленим соціальними ситуаціями і певними правилами поведінки в них (конвенціями, звичками)» [17, с. 615]. Мовознавиця зазначає, що поняття регістру не є властивим для українського мовознавства; в українській мові його відповідником є поняття функціонального стилю [17, с. 615]. У словнику-довіднику філолога «Основні лінгвостилістичні поняття і категорії» надається поняття «колориту висловлювання», яке Коломієць І. ототожнює з терміном «регістр» і визначає його як «загальне забарвлення, яке надає своїй мові людина з метою викликати у співрозмовника відповідний настрій, задати певний емоційний тон спілкування; накладається на функціонально-мовні стилі і проявляється в них більшою чи меншою мірою» [6, с. 61]. У словнику основних лінгвостилістичних понять вказується, що до основних колоритів висловлювання належать такі різновиди [6, с. 61-62]: 1) колорит інформативності; 2) колорит офіційності; 3) колорит урочистості; 4) колорит інтимності-ласкавості; 5) колорит гумору та сатири; 6) колорит фамільярності.

На основі двох вищезгаданих варіантів трактування поняття «регістр» ми сформуваємо власну дефініцію і розуміємо *регістр* як *особливий набір мовних засобів з певним стилістичним забарвленням, тобто певний відтінок мовлення, який обирає мовець інтуїтивно чи свідомо залежно від комунікативної ситуації; регістр може бути нейтральним, ввічливим, емоційно-забарвленим (позитивно чи негативно) й відповідно високим чи низьким, залежно від конкретного контексту та мети спілкування.*

До складу ненормативної, стилістично забарвленої лексики низького регістру належать такі групи слів:

- *Просторіччя* – слова, що функціонують передусім в усному побутовому мовленні, або також в літературній мові, з метою іронічної, зневажливої, зниженої чи грубої характеристики предметів,

явищ чи осіб [6, с. 123] (наприклад: «гиркнути», «плювати», «халява»);

- *Сленг* – «жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають певного емоційно-експресивного забарвлення» («фраєр», «шмон», «швабра», «шкет») [6, с. 142].
- *Вульгаризми* – не прийняті в літературній мові грубі слова та вирази, що іноді вживаються в усному побутовому мовленні з метою вираження різко негативного ставлення, наприклад: «морда», «ника», «чортяка», «жерти».
- *Жаргонізми* – вузькоспеціальна, специфічна, емоційно-забарвлена лексика, що функціонує в окремих соціальних групах, об'єднаних спільними інтересами, сферою діяльності та віком. Такі слова мають нейтральні, нормативні відповідники: «шпора» (*шпаргалка*), «центровий» (*авторитетний*), «комп» (*комп'ютер*) [6, с. 42].
- *Арготизми* – «слова або звороти з арго, що вживаються з метою засекречення мови, створення ефекту потайного мовного виокремлення. Наприклад: бабки (гроші), бакси (долари), кусок, штука (тисяча грошових одиниць), лимон (мільйон)» [6, с. 14].
- *Лайка* (нецензурна лексика).

Як бачимо, всі вищезгадані групи слів є невід'ємною частиною ненормативної лексики, при цьому всі вони є самостійними лексико-семантичними системами. Щодо нецензурної лексики, то недарма ми розташували «лайку» на останньому місці, адже лайлива лексика знаходиться на умовному «дні» ієрархії словникового складу будь-якої мови.

Звернувшись до одинадцятитомного «Словника української мови» (СУМ-11), у передмові, а саме у розділі «стилістична характеристика слів реєстру», ми знайшли наступні стилістичні маркування на позначення ненормативного лексичного складу української мови [19, с. 9]:

- «розм.» – додається до слів розмовного характеру;

Важливим є зауваження авторів словника, що залежно від емоційного забарвлення, розрізняють різновиди розмовної лексики, які позначають такі стилістичні маркування [19, с. 9]:

- **«Зневажл.»** – такої стилістичною оцінкою позначають слова вжиті у зневажливій, дещо принизливій формі (наприклад: «базіка», «потякало»);
- **«Фам.»** – фамільярні слова, що вживаються у дещо розв'язній, «панібратській» розмові (наприклад: фамільярне слово «братва», нормативними відповідниками якого є «друзі, товариші»);
- **«Вульг.»** – вульгарні слова, які зважаючи на їх грубість, варто уникати в літературному вжитку (наприклад: «баньки», «мордяка»);
- **«Лайл.»** – лайливі слова, тобто слова та вирази, які вживаються як лайка (наприклад: «баран», «бовдур»);

Для порівняння ми розглянули також стилістичну оцінку наведену у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови», в якому знайшли аналогічні маркування ненормативних лексичних елементів [2, с. 7]: «розм.», «вульг.», «зневажл.», «лайл.» та «фам.».

Отже, розглянувши нецензурну лексику української мови в функціонально-стилістичній площині, ми зробили такі висновки: ненормативна лексика української мови зустрічається найчастіше в розмовно-побутовому функціональному стилі і реалізується зазвичай в усній формі мовлення. Проте можливе й використання ненормативних лексичних одиниць в художньо-публіцистичному стилі (як спосіб надання більш яскравого емоційного забарвлення текстам, відтворення реальних почуттів героїв та створення ефекту «справжності»). З точки зору емоційного забарвлення, така лексика автоматично відноситься до слів негативної, іноді навіть вербально «агресивної» групи. Регістр – низький. При цьому, враховуючи наші попередні дослідження, слід зауважити, що так як склад ненормативної лексики не є однорідним, поняття регістру в даному випадку дуже індивідуальне та мінливе.

Бо якщо, наприклад, порівнювати обценізви, тобто лексеми, які за естетичним та моральним принципом знаходяться на самому «дні» умовної ієрархічної системи ненормативної лексики та займають найнижчу ступінь через високий рівень своєї аморальності та табуованості, та прокльони, то в такому випадку реєстр першої групи слів буде нижчим (тобто «табуованішим») ніж у слів другої групи. Аналіз стилістичного маркування слів реєстру двох українських словників довів стилістичне розшарування ненормативного лексичного складу української мови, що вказує на різноманіття колориту ненормативних слів та висловлювань. Тобто ми змогли схарактеризувати функціонально-стилістичні особливості нецензурної лексики української мови, розглянувши такі аспекти як: 1) функціональні стилі та форми мовлення, в яких реалізується така лексика; 2) експресивно-емоційне (іноді агресивне) забарвлення, що є характерним для слів ненормативного пласту лексики; 3) специфічний індивідуальний реєстр; 4) колорит мовлення; 5) розшарування нецензурної лексики.

У наступному пункті роботи представлено стилістичну диференціацію лексичного складу німецької мови та виокремлено стилістичні маркування нецензурної лексики з метою визначення спільних та/або відмінних рис. Ці результати є надзвичайно важливими для подальшого зіставного аналізу ненормативної лексики в перекладацькому аспекті.

1.3. Стилістичне розшарування словникового складу німецької мови

Вивчаючи іноземну мову, нерідко зіткаєшся з труднощами підбору саме того слова чи виразу, що якнайкраще пасують в конкретному контексті. Часто люди, які тільки-но починають вивчати будь-яку іноземну мову, сумніваються у правильності вживання того чи іншого слова. Це й не дивно, адже не будучи носієм мови, доволі нелегко навчитися «відчувати» та розрізняти слова та вислови, що характерні для різних стилів мови. В німецькій мові є таке поняття як «*Sprachgefühl*» (дослівно: «відчуття мови»), яке на нашу думку, є вродженим,

тому й притаманне лише носію мови. Адже «відчуття мови» це інтуїтивне, несвідоме розуміння того, що є лінгвістично правильним: при виборі слів, висловлювань та навіть граматичної структури речення. Саме тому при вивченні мови іноземної мови необхідно приділяти увагу лінгвостилістичному та лінгвокраїнознавчому аспекту.

Розібравшись з місцем нецензурної лексики в функціонально-стилістичній диференціації української мови, пропонуємо детальніше розглянути стилістичне розшарування словникового складу німецької мови, з метою характеристики стилістично-виражальних, прагматичних, культурних та функціональних особливостей німецькомовної нецензурної лексики.

Проаналізувавши два сучасних словника німецької мови, а саме: «*Duden*» та «*Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache*», ми зрозуміли, що для стилістичної характеристики лексичного складу німецької мови необхідно ввести такі поняття як: «*die Stilfärbung*» та «*die Stilsschicht/Stilebene*». З метою правильного розуміння і оперування цими поняттями, пропонуємо власне трактування. Ми розуміємо термін «*die Stilsschicht*» як лінгвістичне поняття, що використовується в німецькомовній лінгвокультурі і включає в себе певні лексико-стилістичні рівні, які використовуються для оцінки лексичних одиниць, за допомогою якої слова уналежнюються до певного стилістичного пласту (наприклад: підвищений, нейтральний та низький рівень). Пропонуємо свій український еквівалент німецькому поняттю «*die Stilsschicht*» – «шкала стилістичного розшарування мови».

Приблизний розподіл лексичного складу німецької мови на чотири стилістичні шари (*Stilsschichten*) подається у «*Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache*» [26, с. 12]:

1. ***Gehoben*** (підвищений, високий стилістичний пласт мови) – такою стилістичною оцінкою позначають слова та вирази, що вживаються у офіційному мовленні або в художній літературі (наприклад: «*Ableben*», «*entschlafen*», «*empfangen*», «*empfehlen*»).

2. **Normalsprachlich** (нейтральний стилістичний шар мови) – загальноновживана лексика, що використовується в емоційно нейтральному відношенні. Використовується як в письмовій, так і в усній формі. Цей стилістичний шар вважається найуживанішим (наприклад: «*Abend*», «*bekommen*», «*Gesicht*», «*sterben*»).
3. **Salopp-umgangssprachlich** (фамільярно-розмовний стилістичний шар мови) – група слів, які знаходяться поза межами нормативного «шару» мови, адже на відміну від «*normalsprachliche Stilschifte*», такий пласт мови включає в себе розмовні, емоційно-забарвлені відповідники загальноновживаної, нейтральної лексики. Слова, що входять до складу цього стилістичного прошарку характеризуються певною грубістю, недбалістю та можуть здаватися образливими. Незважаючи на це, вони є доволі загальноновживаними, саме через таку «подвійність» (фамільярність vs. загальноновживаність) цей стилістичний шар лексики отримав назву «*salopp-umgangssprachlich*» (наприклад: «*verdammt*», «*verpennen*»).
4. **Vulgär** (вульгарний стилістичний шар мови) – до вульгарного пласту лексики німецької мови належать слова, які вважаються надзвичайно грубими і тому їх намагаються уникати в мовленні, як от наприклад «*die Fresse*». У певних випадках вульгарні слова можуть вживатися в художній літературі для вираження негативного ставлення (наприклад: «*verrecken*», «*krepieren*»). При описі вульгарного стилістичного пласту німецької лексики автори словника «Сучасної німецької мови» зазначають, що сам словник містить в собі обмежену кількість вульгарних слів та виразів.

Поряд з поняттям «*die Stilschicht*» автори словника розрізняють таке поняття як «*die Stilfärbung*» [26, с. 13-14], яке ми пропонуємо трактувати як конотативні якості мовлення, які відрізняються від об'єктивно нейтральних висловлювань і надають словам та висловам певну додаткову ступінь виразності тобто стилістичне забарвлення. У «*Wörterbuch der*

deutschen Gegenwartssprache» використовуються наступні види стилістичного забарвлення [26, с. 13-14]:

- Scherzhaft (жартівливо);
- Vertraulich (конфіденційно);
- Verhüllend (завуальовано);
- Übertrieben (перебільшено);
- Abwertend (знижено);
- Altertümlich (архаїчно);
- Gespreizt (піднесено);
- Papierdeutsch (канцеляризм);
- Spottisch, ironisch (іронічно);
- Schimpfwörter (лайливі слова);
- Derb (грубо).

З представленої вище «палітри» стилістичного забарвлення лексики німецької мови в межах наукової роботи нас цікавлять такі маркування як: «*abwertend*», «*derb*» та «*Schimpfwörter*».

Інформація про стиль та рівні мови завжди є суб'єктивною оцінкою - стверджується в найбільш авторитетному словнику німецької мови «*Duden*», який при стилістичному розшаруванні спирається на численні статистично оцінені дані. Автори словника «*Duden*» до найважливіших стилістичних маркувань («*stilistische Markierungen*») уналежнюють [27]:

- ***umgangssprachlich*** – слова, які зустрічаються в повсякденному, розмовному мовленні. Такі слова не належать до так званої «стандартизованої» німецької мови («*Standardsprache*»), але є поширеними та часто вживаними (наприклад: «*remdschämen*», «*multikulti*», «*Medienrumme*»);
- ***salopp*** – до такого стилістичного маркування належать слова, які вживаються в досить фамільярній, грубій, недбалій формі і виражають певне ігнорування соціальних конвенцій (наприклад: «*Anschiss*», «*behämmert*»);

- **gehoben** – лексичні одиниці та вирази, які вживаються переважно в урочистих випадках та періодично в літературних творах (наприклад: «*Edelmut*», «*wehklagen*»);
- **bildungssprachlich** – як правило, до цієї групи належать слова, які передбачають наявність у людини вищої професійної освіти (наприклад: «*Koryphäe*», «*adäquat*»);
- **familiär** – до фамільярного стилістичного маркування автори словника уналежнюють слова, які прийнято вживати у найближчому колі друзів або сім'ї (наприклад: «*Frechdachs*», «*Miezekätzchen*»);
- **Jargon** – групи слів, які функціонують в певних колах, середовищах чи професіях (наприклад: «*Frauenpower*», «*hip*»);
- **derb** – ця група об'єднує в собі всі грубі, знижені та невічливі слова та вирази (наприклад: «*Fresse*», «*sturzbesoffen*»).

Важливо також звернути увагу на те, що автори словника «Duden» поряд з вищенаведеною шкалою стилістичної оцінки, також радять брати до уваги такі стилістичні позначки, що можуть містити в собі інформацію про комунікативну інтенцію [27]:

- scherzhaft;
- spöttisch;
- ironisch;
- abwertend;
- nachdrücklich;
- gespreizt;
- verhüllend;
- Schimpfwort.

Неозброєним оком можна помітити деякі розбіжності в двох наведених варіантах стилістичної диференціації лексичного складу німецької мови:

- у словнику «Duden» зафіксовано сім найважливіших стилістичних маркувань, в той час коли «*Wörterbuch der deutschen*

Gegenwartssprache» (далі – WDG) виокремлює чотири основних стилістичні рівні мови;

- при стилістичній класифікації автори словника «Duden» оперують лише поняттям «*stilistische Markierungen*», в той час коли автори «DWG» пропонують більш розгорнутий та детальний опис стилістичної диференціації лексичного складу, для чого і послуговуються двома окремими поняттями: «*Stilschichten/Stilebene*» та «*Stilfärbung*»;
- «Duden» розмежує стилістичні маркери «*salopp*» та «*umgangssprachlich*», та додає окремою групою слова, що відносяться до класу «*Jargon*» та «*familiär*», в той час коли автори другого словника об'єднують дві групи слів в одну (*фамільярні та розмовні лексеми* – у «*salopp-umgangssprachlich*») та виділяють їх в окрему стилістичну підсистему;
- щодо розшарування лексики за стилістичним забарвленням, тобто «*Stilfärbung*», то в цьому аспекті «палітра» стилістичних відтінків двох проаналізованих словників майже повністю співпадає.

Отже, як бачимо, єдиної, уніфікованої функціонально-стилістичної диференціації ненормативного лексичного складу німецької мови не існує. При спробах віднайти чітку класифікацію ненормативної лексики за стилістичними рівнями, ми дійшли висновку, що питання розшарування лексики німецької мови не є достатньо вивченим та узагальненим. На нашу думку, така розбіжність двох варіантів проаналізованої стилістичної шкали німецької мови спричинена мінливістю, перехідністю та неоднозначністю деяких неформальних підсистем лексичного складу мови.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Ненормативний пласт лексики є значущим компонентом лексичної системи, тому заслуговує на всебічне вивчення в межах лінгвістичної науки. Підвищений інтерес до вивчення нецензурних слів в лексикографічних системах різних мов знаходить своє відображення в наукових роботах як вітчизняних, так і зарубіжних мовознавців. Наразі вивчення ненормативної лексики проводилося передусім у перекладацькому аспекті. Також до популярних проблем дослідження належать спроби класифікації лексико-семантичних груп нецензурної лексики та диференціація такого пласту лексики на підсистеми в цілому. У цій роботі нецензурна лексика німецької та української мови розглядається в аспекті лінгвостилістики, щоб визначити прагматичну та стилістичну оцінку ненормативних лексичних засобів двох зіставляваних мов.

З метою порівняння лінгвостилістичних особливостей об'єкту дослідження, було детально розглянуто функціонально-стилістичну диференціацію ненормативної лексики кожної мови. Аналіз стилістичних характеристик слів реєстру двох українських словників довів стилістичне розшарування ненормативного лексичного складу української мови, що вказує на різноманіття колориту ненормативних слів та висловлювань такого пласту лексики. Щодо функціонально-стилістичної диференціації ненормативного лексичного складу німецької мови, то було встановлено, що єдиної уніфікованої системи розподілу на стилістичні рівні не існує. В той же час, у проаналізованих словниках німецької мови, ми віднайшли значну кількість різновидів стилістичного забарвлення ненормативних мовних засобів.

2 ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ В КІНОПЕРЕКЛАДІ

2.1. Аудіовізуальний переклад: особливості та його різновиди. Сучасний стан у вітчизняній лінгвістиці

Аудіовізуальний переклад (АВП) – це академічний термін, який охоплює як усталені, так і нові мовні та семіотичні аспекти перекладу; до основних видів АВП відносяться: дублювання (*dubbing*), субтитрування (*subtitling*), сюртитри/супертитри (*surtitles*), субтитри в режимі реального часу (*respeaking*), поєднання дубляжу і субтитрів (*audiosubtitling*), закадровий переклад (*voice-over*), синхронний переклад фільмів на кінофестивалях (*simultaneous interpreting at film festivals*), коментування у вільній формі (*free-commentary*), «гоблінський» (пародійний) метод перекладу фільмів (*goblin translation*), аудіоопис для людей з вадами слуху (*audiodescription*), дубляжі та субтитри, які створюються перекладачами-аматорами (*fansubbing and fandubbing*) [25, F, с. 105]. Така різноманітність видів аудіовізуального перекладу не може не вражати. Звісно, при такій варіативності постає проблема якості такого виду перекладу, адже кожен з вище перерахованих типів аудіовізуального перекладу вимагає спеціально підготовлених фахівців, які повинні досконало розбиратися у специфіці та особливостях роботи у тому чи іншому різновиді аудіовізуального перекладу.

Так як предметом вивчення нашої наукової роботи є переклад ненормативних лексичних одиниць в субтитрах до німецькомовних фільмів, ми сформувавши власне, більш вузьке, орієнтоване на кінодискурс поняття аудіовізуального перекладу та розуміємо його як «синтезований процес відтворення та адаптації відеоматеріалу (кінофільму, серіалу, телепередачі або відеороликів доступних у інтернет мережі) для аудиторії іншомовної лінгвокультури, в результаті якого відеоматеріал стає зрозумілим і доступним для реципієнта та передає оригінальний зміст вихідного відеоряду» [11].

На нашу думку, перекладач у галузі аудіовізуального перекладу має володіти певним комплексом умінь та навичок, а саме: вміле володіння традиційними перекладацькими трансформаціями, екстралінгвальними та лінгвокраїнознавчими знаннями (як мови оригіналу, так і вихідної мови перекладу), а також навичками художнього відтворення тексту. Такий набір необхідних компетенцій у своєму синтезі дає можливість інтерпретувати та адаптувати оригінальний аудіоряд відеоматеріалу так, що результат перекладу відповідатиме за змістом та прагматикою оригінальним реплікам героїв, при цьому переклад залишатиметься максимально природнім за звучанням для лінгвокультури реципієнта. Проте, навіть за умови володіння таким мінімальним, але важливим набором компетенцій, перекладач, в умовах сучасних реалій нерідко зіштовхуються з великою кількістю «підводних каменів». Адже до сьогоднішнього дня у вітчизняній лінгвістиці ще не сформовано чітких норм та правил для аудіовізуального перекладу. Попри те, що відповідно до Закону України від 25 квітня 2019 року «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (Стаття 23, пункт 6), всі фільми вироблені суб'єктами українського кінематографії повинні бути виконані українською мовою; розповсюдження та демонстрування іноземних кінофільмів є можливим за умови дублювання або зі супроводжуючими субтитрами державною мовою [14]. Ми вважаємо, що разом із впровадженням такого роду закону, мають бути сформовані та чітко регламентовані основні вимоги та критерії для процесу кіноперекладу, що значно б полегшило роботу аудіовізуального перекладача та покращило б якість україномовного перекладу іноземної кінопродукції.

Попри зростаючу в геометричній прогресії кількість іноземної теле- та кінопродукції, аудіовізуальний переклад є малодослідженою галуззю перекладу. Останнім часом чимало українських мовознавців присвячують свої роботи проблемі кіноперекладу та його стану у вітчизняній лінгвістиці, намагаючись виявити «слабкі місця» аудіовізуального перекладу та складнощі, з якими зіштовхується перекладач при інтерпретації іноземної кінокартини для

українського глядача. Так, наприклад, Радецька С. та Каліщак Т. до найактуальніших проблем перекладу кінотекстів відносять [16, с. 81]: 1) неякісне виконання перекладу фільмів, зумовлене залученням не кваліфікованих перекладачів з недостатньою теоретичною базою та практичним досвідом; 2) відсутність спеціалізованого навчання техніці та особливостям перекладу кінотекстів на філологічних факультетах; 3) відсутність критеріїв оцінювання кіноперекладу; 4) надходження великої кількості іноземних фільмів різної якості, що впливає на зменшення часу на безпосередню роботу з текстом перекладу.

Доповненням до вищенаведених «слабких місць» вітчизняного кіноперекладу можуть слугувати наступні основні нормативні проблеми українського перекладу в контексті перекладу американських кінофільмів, зафіксовані у роботі Кривоноса Я.В. [7, с. 177-179]:

1) нестабільність мовної норми (спроби відновлення у мовному узусі характерних (здебільшого застарілих) українських правописних норм, але неактивне й неврегульоване розповсюдження цих нововведень серед українського суспільства, в той час коли «основу оригінального кінодискурсу становить “живе” діалогічне мовлення, і запорукою його адекватного перекладу є природність звучання» [7, с. 177]; подібні спроби реформування українського правопису призводять до порушення мовних норм та міжрегістрового зсуву при кіноперекладі);

2) ненормативність перекладу просторічних словоформ і сленгу (нівелювання перекладом нестандартних лексичних одиниць: сленгізми розмовні скорочення, асиміляції, вигуки та слова-заповнювачі - що впливає на експресивність та культурно-національне забарвлення оригінального твору [7, с. 178];

3) неврегульоване питання відтворення лайливої лексики, наявної в першотворі (більша частина лайливої лексики вилучається, нейтралізується або замінюється на нетабуйовані мовні еквіваленти) [7, с. 179].

Як бачимо, вітчизняний стан аудіовізуального перекладу відзначається

великою кількістю різносторонніх невирішених проблем. Тому перед нами постають конкретні завдання, які можуть задати правильний вектор для вирішення цих нагальних питань: 1) сформувавши єдину теоретично обґрунтовану базу для аудіовізуальних перекладачів; 2) постійно оновлювати теоретичну базу шляхом проведення зіставного практичного аналізу вдалим та невдалим варіантів перекладу кінотекстів різними мовами, для постійного вдосконалення та впровадження сучасних технологій та перекладацьких прийомів при кіноперекладі; 3) впровадити уніфіковані критерії оцінювання кіноперекладу; 4) запровадити спеціалізоване навчання, орієнтоване на техніки та особливості аудіовізуального перекладу для студентів філологічних та перекладознавчих факультетів; 5) законодавчо врегулювати питання відтворення ненормативних мовних одиниць, які доволі часто вживаються у діалогічному мовленні героїв іноземної кінопродукції, шляхом залучення україномовної лайки, адже «позитивним аспектом її впровадження у перекладі кінофільмів є «виховання культури української лайки - уся парадоксальність такого вислову виправдовується перспективою витіснення з українського мовлення брудного російського мату» [7, с. 180].

2.2. Субтитрування vs. дублювання та закадровий голос

На сьогоднішній день субтитрування, дублювання та закадровий голос відіграють передову роль у дистрибуції іншомовної кінопродукції. Вибір того чи іншого виду аудіовізуального перекладу, залежить від багатьох факторів, які ми пропонуємо розглянути детальніше при порівнянні цих методів передачі іншомовної кінокартини.

Надання переваги дублюванню або субтитруванню здебільшого залежить від перекладацької традиції країни та її культурно-ідеологічних міркувань в цілому. Так, наприклад, субтитрування домінує в ряді таких країн як [16, с. 82]: Данія, Норвегія, Швеція, Нідерланди, Бельгія, Португалія, Греція та Ізраїль; в Україні субтитрування використовується здебільшого для міжмовного

перекладу (з російської мови). Щодо країн, які використовують дублювання для всієї відеопродукції, то до них належать [13, с. 2]: Австрія, Німеччина, Італія, Іспанія, Франція, Чехія, Іспанія, Угорщина. Закадровий переклад (голос) також використовує ряд європейських країн [13, с. 2]: Польща, Латвія, Литва, Естонія та Болгарія. Цікавим фактом є те, що у всіх вищеперерахованих країнах відсутнє законодавче регулювання перекладу у сфері кіно- і телепродукції, тому «функцію регулювання цієї сфери часто перебирають на себе асоціації: (1) дублерів; (2) виробників кіно» [13, с. 2].

Пропонуємо розглянути детальніше кожен з різновидів аудіовізуального відтворення відеопродукції. *Дублювання або дубльований переклад (дубляж)* - це «вид перекладу фільмів, мультфільмів та серіалів, за якого відбувається повна заміна мови оригіналу на іншу мову з метою трансляції фільму в інших країнах, у яких не користуються мовою, якою говорять персонажі конкретного аудіовізуального твору» [1, с. 3]. Процес дубльованого перекладу вважається довгим та складним через велику кількість етапів та їх технічну складову. Також цей вид кіноперекладу вважається найдорожчим через кількість людей, які працюють над створенням однієї дубльованої версії фільму, адже він містить як творчу, так і технічну складову процесу. Такий комплексний та складний процес повного відтворення та адаптування звукового ряду, дає можливість глядачам повністю розслабитися та насолодитися фільмом чи серіалом з максимальною концентрацією на тому, що відбувається в цей час на екрані.

При *закадровому перекладі*, на відміну від дубляжу, голоси акторів, які озвучують репліки героїв, накладаються на оригінальний звуковий ряд, який програється на значно нижчій гучності у фоновому режимі. Процес створення закадрового голосу майже не відрізняється від процесу дубляжу. З одного боку перевагою такого різновиду аудіовізуального перекладу є те що, у глядачів є можливість почути оригінальне звучання реплік героїв при його одночасному звуковому дублюванні рідною мовою. З іншого боку - при неякісному накладанні закадрового голосу, глядач може значно відволікатися на

оригінальні репліки героїв. Незалежно від обраного методу (дублювання чи закадровий голос), важливо, щоб глядач сприймав мову героїв максимально природньо, тому перекладач повинен досконало володіти рідною мовою (вихідною мовою), як літературною, так і нелітературною.

Говорячи про субтитрування, варто зауважити, що цей різновид аудіовізуального перекладу, як і всі інші, має свої характерні особливості, правила та певні критерії щодо їх технології створення та оформлення.

Субтитри - це «текстова версія, що супроводжує аудіовізуальну продукцію і переважно має вигляд написів у нижній частині теле- чи кіноекрану» [1, с. 3].

Процес субтитрування підпорядковується логічним обмеженням у вигляді часу та обсягу символів, що звичайно впливає на результат перекладу.

Для дослідження та аналізу перекладу ненормативної лексики в кіноіндустрії ми обрали саме субтитрування, тому що процес дубляжу чи закадрового голосу технічно є набагато складнішим і навряд чи ми б змогли отримати адекватні та реалістичні результати без залучення всіх етапів створення дубляжу, тобто без розуміння «повної картини» цього виду аудіовізуального виду перекладу. До того ж своїм дослідженням ми маємо на меті популяризувати субтитрування, як вид кіноперекладу, адже саме субтитри сприяють активному вивченню іноземної мови, шляхом активації одночасно двох каналів сприйняття інформації: слухового та зорового апарату (оригінальне звучання аудіоряду та його одночасне текстове дублювання рідною мовою). Тому пропонуємо розглянути детальніше всі аспекти субтитрування.

Процес субтитрування складається з декількох основних етапів, серед яких присутні як технічні, так і лінгвістичні аспекти роботи:

1. *Розмітка субтитрів (spotting)* – перед початком роботи безпосередньо з самим перекладом кінотексту, аудіовізуальний матеріал мови оригіналу розбивається на часові проміжки та встановлюються часові коди (time-codes), які визначають час появи та зникнення кожної окремої репліки на екрані, тобто синхронізують письмовий текст зі звуковим відеорядом. Цей етап належить до

компетенції технічних спеціалістів, тому, як правило, перекладач-субтитрувальник отримує вже версію фільму з готовими часовими кодами.

2. *Переклад та адаптування* – на цьому етапі відбувається переклад попередньо підготовленого скрипту оригінального кінотексту на мову цільового реципієнта. При цьому відбувається локалізація фільму/серіалу з урахуванням мовних та культурних особливостей лінгвокультури, для якої якої створюються субтитри. Вже на цьому етапі перекладач має враховувати тайм-коди субтитрів та довжину реплік героїв. Також в процесі перекладу субтитрувальник обов'язково має враховувати візуальний контекст, адже сценарій/скрипт може відрізнятись від того, що відбувається на екрані

3. *Моделювання субтитрів* – на цьому етапі відбувається синхронізація перекладених субтитрів із зображенням та звуком фільму/серіалу; перевіряється чи відповідають вони всім критеріям та чи можна їх прочитати не поспішаючи у тому темпі та обсязі, у якому вони з'являються на екрані;

4. *Редагування* – виправлення помилок та коригування тексту перекладених субтитрів, внесення фінальних правок.

Як бачимо, процес створення субтитрів та їх переклад також вимагає кропіткої роботи, екстралінгвальних знань перекладача та залучення технічних фахівців. Хоча, на сьогоднішній день, субтитрування вважається найдешевшим та найшвидшим способом перекладу іншомовних відеоматеріалів.

За умови відсутності у вітчизняній лінгвістиці сформованих та чітко регламентованих для аудіовізуального перекладу норм та правил, ми дослідили світові/міжнародні практики відтворення іншомовної відеопродукції. Передовий відео-стрімінговий сервіс Netflix та британська компанія суспільного телерадіомовлення BBC розробили власні інструкції, які містять основні положення та рекомендації по створенню, перекладу та оформленню субтитрів для відеопродукції, яка транслюється на їхніх платформах. Так, наприклад, будь-які субтитри, створені спеціально для сервісу Netflix, повинні відповідати стайл-гайду «Timed Text Style Guide: General Requirements» [29], у якому чітко встановлені та описані наступні критерії [29]: 1) максимальна та

мінімальна тривалість одного субтитру, виведеного на екран; 2) формат файлу субтитрів; 3) список символів, які дозволяється використовувати в субтитрах при відтворенні реплік героїв; кількість рядків субтитрів та порядок їх «розбивки» на окремі рядки; 4) місце розташування субтитрів на екрані; 5) порядок встановлення тайм-кодів та їх синхронізація з аудіо- та відеорядом; 6) вказано правила та порядок перекладу наступних елементів: назви підзаголовків епізодів та інших назв, зображених на екрані; назви іноземних валют; власні назви міжнародних брендів; 7) визначені правила та вимоги до цитування, які використовуються при субтитрованні; 8) чітко зазначені всі необхідні технічні специфікації для оформлення файлу з перекладеними субтитрами (наприклад розмір та стиль шрифту та порядок розташування фрагменту репліки на екрані).

Крім загальних вимог, які надаються компанією Netflix як «style-guide» студіям аудіовізуального перекладу, компанія розробила окремі рекомендації та критерії для кожної мови, якою відбувається переклад субтитрів на їхньому сервісі. Серед них є й інструкція для перекладу субтитрів українською мовою, в якій вказано не тільки технічні аспекти створення субтитрів, орієнтовані на специфіку української лінгвокультури (наприклад: кількість символів в одному рядку не повинна перевищувати встановленої норми у 42 символа; вимоги до швидкості читання субтитрів: для дорослих – 17 символів за секунду, для дітей – 13 символів за секунду), але й значну увагу присвячено особливостям перекладу ненормативної лексики. В окремому підпункті під назвою «special instructions» сформовано чіткі вимоги для відтворення нецензурних слів та виразів [30]: 1) діалоги героїв не повинні бути цензуровані; 2) ненормативні лексичні елементи повинні бути відтворенні максимально подібно до мови оригіналу; 3) емоційно-експресивне забарвлення оригінальної мови героїв має бути збережено та передано за допомогою мовних еквівалентів (збереження стилістичного регістру слів).

Незалежно від обраного виду аудіовізуального перекладу, перед перекладачем постає важливе та одночасно непросте завдання – передати зміст

реплік героїв таким чином, щоб не спотворити оригінальний задум режисерів: зміст кінокартини, настроїв та характер героїв, при цьому вклавшись в часові та просторові обмеження. Тому аудіовізуальний перекладач має бути зосередженим на самому процесі культурної адаптації фільму та на досягненні еквівалентності та адекватності перекладу для цільової лінгвокультури. Саме тому, нашу думку, було б доречним створити в Україні національний аудіовізуальний інститут, який розробив би єдині вимоги, рекомендації та критерії оцінювання щодо аудіовізуального перекладу (дубляж, закадровий голос, субтитрування), на які б перекладач міг орієнтуватися при відтворенні іншомовної кінопродукції (як ми розглянули вимоги на прикладі світового відео-стрімінгово сервісу Netflix). Особливої уваги потребує питання врегулювання відтворення ненормативної лексики, яка донині є основним «підводним камінням» роботи перекладачів, які з морально-етичних міркувань «цураються» перекладати «пікантні» лексичні одиниці рідним еквівалентом, що в результаті призводить до ситуативної невідповідності, перешкоджає розумінню сюжету та спотворює оригінальні мовні характеристики героїв.

2.3. Зіставний аналіз способів перекладу та перекладацьких трансформацій при відтворенні ненормативної лексики, використаних під час субтитрування

Для того щоб на власному досвіді пізнати «внутрішню кухню» українського кіноперекладу, а саме дослідити особливості відтворення німецькомовної ненормативної лексики українською мовою, ми провели зіставний аналіз англійського та російського варіантів перекладу, а також запропонували власний варіант перекладу субтитрів українською мовою до двох німецьких кінофільмів: «*Tschick*» (2016) - комедійно-драматичний фільм режисера Фатіха Акіна, у якому зображено пригоди двох підлітків-аутсайдерів з Берліну під час літніх канікул; та «*Fack ju Göhste*» (2013) - кінокомедія режисера Бори Дагтекина, у якій розповідається цікава історія про досвідченого

злодія та грабіжника, який влаштовується на посаду вчителя і йому дістається найпроблемніший клас у школі. Головними героями обох кінострічок є сучасна німецька молодь, тому в фільмах присутня велика концентрація нестандартної мови (сленгу, просторіч) та нецензурної, табуованої лексики. Ці фільми є вдалим зразком сучасного молодіжного мовлення з яскраво вираженими експресивними елементами. Всього було перекладено та проаналізовано 36 реплік героїв, в яких було зафіксовано 50 нецензурних німецьких слів та виразів.

Перед початком перекладу реплік героїв, з наявними в них ненормативними елементами, перед нами постало питання відтворення нецензурної лексики при кіноперекладі, а саме: чи можна перекладати іншомовну лайку українським еквівалентом; якщо так, то чи є якісь обмеження за рівнем стилістично-експресивного забарвлення, або слова-табу, які в жодному разі перекладати не можна; або чи існують якісь нормативні документи, рекомендації чи правила, якими б аудіовізуальний перекладач міг би керуватися при перекладі та адаптації іншомовної кінопродукції з нецензурною лексикою для українського глядача. При пошуках відповіді на наші запитання, ми знайшли тільки інформацію про обов'язкове маркування відеопродукції за віковою категорією, яке було прийнято рішенням Національної ради України з питань теле- і радіомовлення «Про затвердження Системи візуальних позначок з індексом кіновідеопродукції залежно від аудиторії, на яку вона розрахована» (№ 117 від 08.02.2008) [15]. Згідно з цим положенням, уся кінопродукція, що транслюється в Україні, поділяється на три вікові категорії та повинна мати відповідне маркування [15]: I-а категорія (без позначки) - належать фільми без вікових обмежень; II-а категорія (позначення «12+» та «16+» - перегляд неповнолітнім дозволено у супроводі батьків, або за умови їхнього дозволу; III-я категорія (позначення «18+») - перегляд рекомендовано тільки повнолітнім особам. Відповідно до цього документу, фільми з віковою категорією «16+» та «18+» можуть містити «...епізодичне використання ненормативної лексики, що присутні в оригіналі за задумом

режисера і необхідні для розвитку сюжету» [15]. Проте, на жаль, нам не вдалося знайти єдиного врегулювання або рекомендацій для перекладачів, які займаються кіноперекладом, у процесі якого доволі часто зіштовхуються з таким «підводним камінням» як переклад іншомовної нецензурної лексики українською мовою.

За умови відсутності в українській лінгвістиці єдино визначених правил та рекомендацій по відтворенню нецензурної лексики при кіноперекладі, ми як перекладачі, у своєму дослідженні використали традиційні перекладацькі трансформації, які дозволяють досягти адекватності та еквівалентності, навіть у такому «делікатному» аспекті як переклад іноземної лайки. У кіноперекладі питання локалізації, тобто процес перекладу та культурної адаптації фільма, є надзвичайно важливим, адже саме від нього залежить як цільова аудиторія сприйме фільм: чи буде глядач так само сміятися/плакати від сцен фільму і так само сприймати характери героїв, як і глядачі оригіналу. Саме тому, ми вважаємо, що варто відтворювати ненормативну лексику героїв в тому вигляді, в якому вона представлена в оригіналі.

При перекладі субтитрів з наявними нецензурними елементами українською мовою та при аналізі англійського та російського варіанту перекладу, ми послуговувалися класифікацією перекладацьких трансформацій, представлених у підручнику «Основи перекладу – міст між теорією і практикою (німецько-український напрям)» [8]. Авторки визначають наступні три основні групи перекладацьких трансформацій, які у свою чергу містять різні способи та техніки перекладу [8, с. 29-30]:

I. Лексичні трансформації:

1. *Лексичне запозичення* (техіки: Transkription, Transliteration, Lehnübersetzung).
2. *Лексична заміна* (техніка: Substitution – переклад за допомогою мовного відповідника)
3. *Лексичні структурні зміни* (зміна словотворення).

II. Граматичні трансформації:

1. *Дослівний переклад* (техніка: syntaktische Assimilation).
2. *Перестановка* (техніки: Satzteilumstellung, Veränderung der Satzgliedfolge, Satzfolgeänderung, Wortfolgeänderung in Attributkette, та інші).
3. *Зміна в середині конструкції* (техніки: Satzgliedwechsel, Umverknüpfung von Sätzen, Satzartwechsel).
4. *Додавання* (техніка: Erweiterung).
5. *Скорочення* (техніки: Weglassen, Entkategorisierung).
6. *Заміна в середині категорії* (техніки: Numeruswechsel, Genuswechsel, Wechsel der Verbform, Tempuswechsel, та інші).
7. *Транспозиція* (техніка: Wortartwechsel).

III. Семантичні трансформації:

1. *Семантичне запозичення* (вербалізація одних і тих же змістових елементів речення через їх абсолютні мовні еквіваленти).
2. *Модуляція* (техніки: synonymische Übersetzung, antonymische Übersetzung).
3. *Розширення* (техніки: Erweiterung, Expansion, Konkretisierung, Umschreibung, Periphrase).
4. *Звуження* (техніки: Verkürzung, Reduktion, Kompression, Verallgemeinerung, Generalisierung).
5. *Мутація* (техніки: Neutralisierung, Metaphorisierung, Verwendung von Fußnoten und Anmerkungen, stilistische Anhebung, stilistische Absenkung).

Спираючись на вищеперераховані способи, прийоми та техніки перекладу ми переклали та проаналізували наступні 25 реплік з фільму «Tschick», в яких ми зафіксували 33 нецензурних слів та виразів:

1) «*Was für ein Tag? – Die Party, du **Penner!***» [32, 00:06:09].

«*What's today? – The party, **duh***»

«*Какой еще такой день? – Вечеринка, **придурок!***»

«*Що за день сьогодні? – Сьогодні вечірка, **довболоб!***»

У словнику Дуден лексема «*der Penner*» маркована як «*salopp abwertend*» та має два значення: «*jemand, der nicht aufpasst, nicht aufmerksam genug ist, eine Gelegenheit verpasst*» та «*unangenehmer Mensch, widerlicher Kerl*». За Оксаною Гаврилів, німецьке лайливе слово «*der Penner*» вживається на позначення «*бездомного, безпритульного*» [3, с. 76]. Проте, в цьому контексті такий переклад нам не підходить, адже розмова відбувається між двома друзями-школярами, які мають власне житло. Тому використавши, переклад, поданий у словнику Оксани Гаврилів, ми можемо спотворити оригінальний зміст репліки та ввести в оману глядачів. Тут ненормативне слово «*der Penner*», вжито підлітком з метою самоствердження, за рахунок приниження гідності свого однолітка та вираження роздратування, аніж вказівки на соціальне становище. На нашу думку, в англійському варіанті перекладу автор, використавши граматичну трансформацію - транспозицію (*Wortartwechsel*), досить влучно передав емоції промовця репліки через вигук «*duh*», що вживається в англійській мові для коментування речей або подій, які вважаються дурними або очевидними [31]. Звернувшись до словника нецензурної лексики української мови, нам вдалося підібрати, на нашу думку, синонімічний лексичний відповідник, який найбільш влучно передає стан роздратування - «*довболоб*», що вживається у значенні: «*тупа, недалеко людина*» та «*докучлива людина, зануда*» [20, с. 153]. У російському варіанті перекладу автором також було використано синонімічний переклад, адже серед варіантів перекладу «*der Penner*» російською мовою ми знайшли наступні лексичні відповідники: «*бомж, придурок, тормоз, дурак, болван, тупица, неприятный тип*» (для перекладу цієї ненормативної лексеми російською мовою, як виключення, ми скористалися інтернет-системою двомовних словників «Мультитран»).

2) «*Geh mal vor, ich muss mal **pullern***» [32, 00:43:35].

«*Go ahead. I gotta **pee***».

«*Иди пока, я **пописаю***».

«*Йди, мені потрібно злити **баки***».

Дієслово «*pullern*» вживається у значенні «*urinieren*» та має стилістичне

маркування «*derb*» [27]. На нашу думку, автори англійського та російського варіантів перекладу дещо пом'якшили оригінальне згрубіле, фамільярне стилістичне забарвлення дієслова «*pullern*», переклавши його як «*pee*» та «*пописаю*» відповідно. Ми ж дотримуємося думки, що варто передавати стиль мови героя максимально правдиво та точно до мови оригіналу, тому скористалися сталим виразом «*баки злиту*», що вживається у значенні «*справити малу нужду*», стилістичне маркування якого - «*жарг.*» [20, с. 91]. Таким чином, вдавшись до фразеологічного перекладу, нам вдалося зберігти не тільки семантику, а й стилістично-експресивну функцію репліки мови оригіналу.

3) «*Ist nicht schlimm, schwul zu sein. – Bin ich nicht! Soll ich das beweisen?!*»

[32,00:21:43].

«*It's okay to be gay. – I'm not gay! Want me to prove it?!*»

«*Да ничего страшного, если ты - педик. – Старик, я - не педик! Хочешь, докажу?!*»

«*Ничего страшного в тому, що ти голубий. – Це не так! Довести?!*»

Прикметник «*schwul*» в німецькій мові вживається на позначення гомосексуального чоловіка та має стилістичне маркування «*umgangssprachlich*». Враховуючи просторозмовне стилістичне забарвлення та контекст репліки (головний герой просто цікавиться сексуальною орієнтацією свого друга та не має наміру принизити його гідність), ми підібрали абсолютний відповідник - прикметник «*голубий*», який в українській мові у непрямому значенні вживається для характеристики «*гомосексуала*» [20, с. 138]. У російському ж варіанті перекладу, на нашу думку, автор дещо підсилив емоційно-експресивне забарвлення. Серед українських варіантів перекладу німецького прикметника «*schwul*» ми також зустрічали наступні варіанти з яскраво вираженим низьким регістром: «*недрило*» («презирл., лайл.») [20, с. 273], «*педик*» («зневажл.») [20, с. 273], «*гомик*» («зневажл.») [20, с. 138], «*гомосек*» («зневажл., жарг.») [20, с. 138] – проте, всі вони мають різко негативне, агресивне стилістичне забарвлення.

4) «*Bist du sicher, dass du nicht schwul bist?*» [32, 00:28:16].

«*You sure you're not gay?*»

«*А ты уверен, что ты - не педик?*»

Аналогічно, за допомогою абсолютного лексичного відповідника (лексична трансформація), перекладаємо фразу «*Bist du sicher, dass du nicht schwul bist?*», як: «*Ти впевнений, що ти не голубий?*».

5) «*Du siehst aus wie ein Schwuler, dem sie den Garten abgekackt haben*» [32, 00:18:02].

«*You look like a homo whose garden got shat all over*».

«*Ты похож на педика, которому обкакали весь сад*».

«*Ти виглядаєш як педик, якому обісрали все задне подвіря*».

Незважаючи на знайдений лексичний відповідник німецькому лайливому слову «*der Schwule*» зі стилістичним маркуванням «*umgangssprachlich*» [27], що також представлений у словнику Оксани Гаврилів та перекладається як «*голубець, голубий*» [27, с. 89] ми вважаємо за доцільне використати в перекладі більш сильну за емоційно-експресивним забарвленням лексичну одиницю «*гомик*», що виражає зневажливе ставлення [20, с. 138]. Адже герой, промовляючи цю репліку, має на меті принизити гідність свого співрозмовника, тому в цьому випадку лайка «*der Schwule*» виконує функцію самоствердження за рахунок іншої людини та має зневажливий характер. Щодо наявного в репліці пейоратива «*abgekackt*», що означає «*(schnell) seine große Notdurft verrichten*» та має позначку «*derb*», то ми переклали відповідним йому українським варіантом з таким же грубим, фамільярним стилістичним забарвленням - «*обісрати*», що має значення «*забруднювати калом (у різних місцях)*» [20, с. 261]. На нашу думку, в англійському варіанті перекладу автор інтерпретував репліку максимально подібно до оригіналу, переклавши наявні в ній ненормативні одиниці як «*homo*» («*a man who is sexually attracted to other men*») та «*shat all over*», що дослівно перекладається як «*обісрати все довкола*». А ось у російському варіанті перекладу автор використав евфемізм «*обкакали*», чим значно пом'якшив вираз.

б) «*Nicht auf unserem Grundstock, **Bitch!***» [32, 00:17:34].

«*Not on our property, **bitch!***»

«*Не в нашем доме, **шлюха!***»

«*Не на нашому подвір'ї, **шльондра!***»

Вжите в репліці нецензурне слово «*Bitch*» англійського походження має значення «*an offensive way of referring to a woman, especially an unpleasant one*» [31]. При перекладі цього сленгового слова, ми врахували контекст та те, кому адресована ця репліка (головний герой розлючено дивиться на коханку свого батька та ледве стримується, щоб не промовити цю фразу вголос) і за допомогою синонімічного перекладу підбрали лексему з найнижчим стилістичним регістром - «шльондра» («зруб.-просторозм., презирл., лайл.») [20, с. 412]. Таким чином, на нашу думку, нам вдалося передати настрій героя максимально точно.

7) «*Und bloß **keinen Scheiß bauen***» [32, 00:17:39].

«*Don't get into trouble!*»

«*И не натвори чего-нибудь!*»

У російському варіанті перекладу автор використав граматичний перекладацький прийом транспозиції (Transposition) (техніка заміни частини мови: іменник «*Scheiße*» на займенник «*чего-нибудь*»). При такій трансформації втрачено оригінальне стилістичне забарвлення мови героя. У цьому випадку варто звернути увагу на те, що в німецькій мові «*Scheiße*» використовується здебільшого як експресивно-емоційно підсилювальний елемент (як самостійний іменник або як словотвірний компонент), тому ми вважаємо за дорочне перекласти фразу «*Und bloß keinen Scheiß bauen*» як: «*І не **начуди тут срача!***». Дієслово «*bauen*» має декілька значень, серед яких і «*etwas Negatives machen, verursachen*» і маркується у даному випадку як «*umgangssprachlich*» [27], тому ми переклали його як «чудити» у значенні «*робити вчинки, які викликають подив, поводитьися дивно*» [19, 374]. Серед можливих варіантів перекладу «*die Scheiße*» ми знайшли такі іменники: «*лайно*» зі стилістичним маркуванням «*просторозм.*» [20, с. 225] та «*срач*» («*вульг.-просторозм.*»), що означає

«безлад, бруд у приміщенні» [20, с. 358]. Враховуючи контекст репліки (батько, залишаючи дім, попереджає сина, щоб той не накоїв безладу або дурниць, залишаючись сам удома), нам підходить більше лексема «срач» (прийом семантичного запозичення). Англійський варіант перекладу за допомогою семантичного прийому імплікації - через фразу «*get into trouble*» також є доречним, оскільки цей вираз означає «*a situation that is difficult or dangerous*». Проте, застосувавши техніку узагальнення (*Verallgemeinerung*), автор втратив оригінальне функціонально-стилістичне значення репліки.

8) «*Du hast mich gehört?! Dein Freund ist auch ein Schwachkopf!*» [32, 00:50:37].

«*You heard me, moron. Your friend is a moron too!*»

«*Ты меня слышал?! Твой друг - тоже придурок!*»

«*Второпав?! Ти і твій друг - два валянки!*»

З перекладом німецького нецензурного виразу «*der Schwachkopf*» в нас не виникло жодних складнощів, адже в українській мові є лексичний відповідник - «валянок», що означає «дурну, недалеко людину» [3, с. 88]. В англійському варіанті перекладу автор також скористався абсолютним мовним відповідником «*maron*», значення якого Оксфордський словник трактує як «*an offensive way of referring to somebody that you think is very stupid*» [31]. Щодо перекладу першої частини репліки героя: «*Du hast mich gehört?!*», ми вважаємо за доцільне уникнути дослівного перекладу та перекласти однією лексемою з грубим, фамільярним забарвленням - «второпати» (у значенні «зрозуміти, з'ясувати, збагнути»). Так вся репліка набуває необхідного однорідного негативно-експресивного стилістичного забарвлення. До того ж, використавши тут перекладацьку трансформацію вилучення, нам вдалося вкластися в обмежений обсяг субтитрів.

9) «*Was ist das für eine Fotze?*» [32, 00:50:41].

«*Who is that bitch?*»

«*Что там за шлюха?*»

«*Що там за блядь?*»

За словником Дуден пейоратив «*die Fotze*» має декілька значень: «*Vulva*», «*Vagina*» та «*Frau*» та позначається як «*derbes, in der Hochsprache gemiedenes Wort*» [27]. На перший погляд «*die Fotze*» можна перекласти як «*повія, курва, шльондра, лохудра*», проте, звернувшись до словника Оксани Гаврилів, ми визначили, що в українській мові лексичним відповідником німецькому «*die Fotze*» є слово «*блядь*» у значенні «*жінка легкої поведінки, повія*» [3, с. 52], що на нашу думку, відповідає оригінальному стилістичному забарвленню репліки. Адже головний герой фільму адресує цю лайку невідомій бездомній жінці на свалці, яка першою почала лаятися та проклинати хлопця. Саме контекст репліки вказує нам на різко агресивний характер цього виразу. У словнику Лесі Ставицької лайливе слово «*блядь*» також означає «*повію, продажну жінку*» та має одразу декілька стилістичних маркувань: «*обсц., згуб.-просторозм., презирл.*» [20, с. 100], що доводить еквівалентність перекладу, адже в німецькій мові ця лексема також маркована як «*extrem vulgär*» [27]. У вище перерахованих ненормативних одиниць («*повія, курва, шльондра, лохудра*») не так яскраво виражене негативне стилістичне забарвлення.

10) «*Ihr seid zum Ficken zu blöd!*» [32, 00:50:45].

«*You're too dumb to fuck!*».

«*Да вы еще трахаться не умеете!*».

«*Та ви ще дрючитись не навчилися!*» (Дослівний, але не коректний переклад).

«*У вас що жопа замість голови?*» (Коректний переклад).

Сам вульгаризм «*ficken*» має значення «*mit jemandem Geschlechtsverkehr haben*» [27]. І якщо інтерпретувати вжите в цій репліці слово «*ficken*» дослівно, то ми отримаємо переклад, зміст якого не відповідає комунікативній ситуації, що зображується в цей момент на екрані: «*Та ви ще дрючитись не навчилися!*» (тут ми використали перекладацький прийом модуляції (синонімічний переклад), переклавши «*ficken*» за допомогою відповідного вульгарно-просторозмовного синоніму «*дрючити*» - «*здійснювати з ким-небудь статевий акт*») [20, с. 156]. Однак, застосування в цьому випадку такого прийому, як це зробили автори

російського та англійського варіанту перекладу, є, на нашу думку, неправильною стратегією перекладу, тому що такий дослівний переклад спотворює оригінальний зміст репліки. Героїня, адресуючи цю репліку хлопцям, має на меті принизити їх гідність та розумові здібності; у цьому контексті фраза не має жодного сексуального підтексту, або натяки на нездатність до статевого акту. Саме тому ми вважаємо коректним переклад цілої фрази «*zum Ficken zu blöd*» через вульгарно-презирливий вираз «*жопи замість голови*», який є метафорою та означає нерозумну, тупу та незграбну у своїх діях та вчинках людину [20, с. 170]. У даному випадку, для досягнення адекватності та еквівалентності перекладу (для подолання «культурної дистанції» [18, с. 250], важливо ідентифікувати вираз «*zum Ficken zu blöd*» як метафору і перекласти його за допомогою прийому мутації, а саме: метафоризації. Адже, «національно-специфічні особливості культури вербалізуються в тексті за допомогою метафори, яка поєднує з одного боку, мовну специфіку, а з іншого боку, відображає когнітивну концептосферу культури» [18, с. 250].

11) «*Wieso denn nicht? Weil ich ein **Feigling** bin. Ein Feigling und ein **Langweiler***» [32, 01:09:29].

«*I'm a coward and I'm boring*».

«*Я - трус и зануда!*».

«*Чому ні? - Тому що я боягуз і зануда!*»

Для перекладу цієї репліки ми використали перекладацьку трансформацію – лексичну заміну, використавши абсолютні мовні відповідники «*der Feigling*» – «*боягуз*» [3, с. 51] та «*der Langweiler*» – «*зануда*» [3, с. 67], які при цьому відповідають й оригінальному емоційно-експресивному забарвленню [3, с. 67]. Німецьке «*der Feigling*», що означає «*Mensch, der als feige angesehen wird*») має маркування «*abwertend*» [27], а «*der Langweiler*» – «*umgangssprachlich abwertend*» і означає «*jemand, der für andere langweilig ist, der andere langweilt*» [27]. У російському та англійському варіанті перекладу автори також використали *техніку лексичної заміни*. Так, наприклад, англійське слово

«*coward*» має ідентичне значення «*a person who is not brave or who does not have the courage to do things that other people do not think are especially difficult*» та стилістичне маркування «*disapproving*» [31].

12) «*Im Vergleich zu Isa, ist Tatjana eine taube Nuss*» [32, 01:09:44].

«*Compared to Isa, Tatjana is brain-dead*».

«*По сравнению с Изой, Татьяна - просто пустое место*».

«*У порівнянні з Ісою, Тетяна - просто ніщо!*»

Якщо при перекладі цієї репліки використовувати лексичну трансформацію, а саме мовний відповідник, то ми б переклали німецьке «*Nuss*» як «*довбня*» [3, с. 75]. У словнику Лесі Ставицької український евфемізм «*довбня*» трактується як «*чоловічий статевий орган*» [20, с. 153], що ніяк не підходить в цьому контексті. У німецькій мові іменник «*die Nuss*» у словосполученні з певним прикметником, може вживатися як лайливе слово на позначення недалекої людини, наприклад: «*du blöde Nuss!*» [27]. Але в цій комунікативній ситуації герой, порівнюючу дівчину, до якої в його друга є невзаємні почуття, з «*taube Nuss*» (тут прикметник «*taube*» вжитий у значенні «*leer*» [27], має на меті знизити її значимість та важливість. Саме тому ми використали тут не лексичну, а граматичну трансформацію - транспозицію: замінили іменник «*die Nuss*» на негативний займенник «*ніщо*». Так ми зберегли функціонально-стилістичне значення оригінальної репліки героя. Вдалими є також англійський та російський варіанти перекладу: в англійському автор також перекладає за допомогою заміни частини мови – через прикметник «*brain-dead*», що означає «*very stupid and boring; not intelligent*» [31]; у російському – через метонімію «*пустое место*» (техніка семантичного запозичення).

13) «*Halt's Maul!*» [32, 00:50:41].

«*Shut up!*»

«*Заткнись!*»

«*Стули пельку!*»

Цей лайливий вираз ми переклали за допомогою еквівалентного українського нецензурного виразу – «*стулити пельку*». Як власне і зробили автори

англійського та російського варіантів перекладу. Проте, якщо б ми перекладали німецький вираз «*halt's Maul*» англійською мовою, то б використали інший відповідник, наведений у роботі Даніеля Чаффі: «*Shut the fuck up!*» [24, с. 103], що на наш погляд краще відображає стилістичне забарвлення тексту оригіналу.

14) «*Du Scheiß-Fidschi! – Ich bin Russe!*» [32, 00:50:45].

«*Fucking Oriental! – I'm Russian!*»

«*Ты, чёртов пануас! – Я – русский!*»

«*Бісовий вузькоокий! – Я росіянин!*»

Лайливе слово «*die Fidschi*», вжите в цій репліці, дискримінує людину за расовою належністю та означає людину, яка походить з Індокитаю, особливо з В'єтнаму [27]. Ми переклали це слово за допомогою лексичного відповідника – «*вузькоокий*», що означає людину «*з вузьким розрізом очей*» [19, с. 785]. Частку «*Scheiße-*». Англійське «*oriental*» вважається політично некоректним висловлюванням в адресу людей азійського походження. Російський варіант «*пануас*» означає «*дикун*»; автор не передав оригінальне значення німецького лайливого слова «*die Fidschi*».

15) «*Dein Russenfreund, dieses asoziale Arschloch, hat Scheiße gebaut!*»

[32, 01:16:03].

«*No, your Russian buddy screwed up! That antisocial asshole, he screwed up!*».

«*Это твой русский друг, этот ублюдок, натворил.*»

«*Це твій друг з Росії, це асоціальне мудацько, скоїло це лайно!*»

Оксана Гаврилів перекладає «*das Arschloch*» як «*мудак*» [3, с. 40]. Проте ми вирішили використати більш грубий варіант цього лайливого виразу, поданий у словнику Лесі Ставицької: «*мудацько*», що означає «*дурна, тупоголова, нікчемна, шкідлива людина*» [20, с. 248] (використали семантичний прийом – мутації; техніка – *stilistische Anhebung*). Другу частину репліки, вираз «*hat Scheiße gebaut*», ми переклали за допомогою граматичної трансформації – дослівний переклад (техніка – *syntaktische Assimilation*): «*скоїло це лайно*», що допомогло нам досягти еквівалентного перекладу. Автор російського варіанту

перекладу використав граматичну трансформацію скорочення, вилучивши елемент «*Scheiße*».

16) «*Der Penner ist mir scheißegal. Der kann mich mal am Arsch lecken*»

[32, 0:06:13].

«*That jerk can kiss my ass*».

«*Да мне пофиг. Пусть поцелует меня в жопу*».

«*Мені начхати на цього мудака! Хай поцілує мене в сраку!*»

«*Der Penner*» ми переклали за допомогою синонімічного перекладу – «*мудак*», а нецензурний німецький вираз «*mir scheißegal*» за допомогою мовного відповідника «начхати». Вульгарно просторозмовний вираз «*хай поцілує в сраку*» - «*уживається для вираження презирства, зневаги, зверхнього ставлення до когось*», в українській мові вживається часто для вираження відмови [20, с. 347], саме тому ми використали його для перекладу другої частини репліки (прийом семантичного запозичення – заміна однієї метафори на іншу). До такої ж перекладацької трансформації вдалися автори англійського та російського варіантів перекладу.

17) «*Zwei Arschlöcher auf einem Haufen*» [32, 00:07:47].

«*Two assholes for the price of one*».

«*Два больших засранца вместе*».

«*Два мудаки за ціною одного!*»

З перекладом ненормативної лексеми «*das Arschloch*» в нас не виникло жодних складнощів, адже в українській мові існує абсолютний мовний відповідник – «*мудак*» [3, с. 40]. Автор російського варіанту перекладу використав синонімічний переклад – «*засранець*».

18) «*Du verarschst mich!*» [32, 00:30:39].

«*You're shitting me!*».

«*Издеваешься!*».

«*Знущаєшся!*»

Сталий нецензурний вираз «*jemanden verarschen*» знаходимо в брошурі Анне Віхманн (2009) «*Tabu-Deutsch – unzensiert: von «Arsch» bis «Zickenalarm»*; mehr als 200 Wörter, die Sie nicht so schnell vergessen werden!» [33, с. 7], який має значення «*über jemanden lachen, sich über jemanden lustig machen*» та стилістичне маркування «*umgangssprachlich*» [33, с. 7]. Аналогічне значення має українське «знущатися» - «зле висміювати кого-, що-небудь, глузувати з когось, чогось» [19, с. 673]. Автори англійського та російського варіантів перекладу також використали лексичний прийом перекладу (Substitution).

19) «*Und Sarah mit den **fetten Titten***» [32, 00:20:55].

«*And Sarah with the **big tits***».

«*И Сара с **толстыми титьками***».

«*И Сара з **величезними буферами***».

«*Die Titten*» означає «*weibliche Brust*», але зі стилістичним маркуванням «*derb*» [27]. У цьому випадку ми переклали репліку за допомогою семантичного прийому модуляції (синонімічний переклад). Серед можливих варіантів перекладу ми знайшли синоніми: «*бідони*» та «*буфера*». У цій репліці доречним буде використати вульгаризм «*буфера*», тому що він означає «*жіночі груди (звичайно великого розміру)*» [20, с. 106], в той час коли жаргонізм «*бідони*» означає просто «*жіночі груди*» [20, с. 96]. Прикметник «*fetten*» ми також переклали через прийом модуляції, а саме: синонімом «*величезні*»; у російському варіанті використали лексичний прийом та інтерпретували «*fetten*» як «*толстые*».

20) «*Ihr **Schweine!** Meine **Fresse**, ihr **Milchbärte!***» [32, 01:13:29].

«*You **pigs!** I'm going to get to you!*»

«*Вы **свиньи!** **Свинье морды!** **Молокососы!***»

Згідно з нашими попередніми дослідженнями, «назви тварин також часто використовуються як приниження людської гідності, як образа. Наприклад, свійська свиня вважається в Німеччині нечистою, брудною твариною, звідси і походить всім відомий лайливий німецький вираз "Schwein"» [9, с. 31]. Отже, лайливе слово «*die Schwein*» перекладаємо за допомогою абсолютного

мовного відповідника – «свиня» [3, с. 89] (лексична трансформація – Substitution). На нашу думку, словосполучення «*meine Fresse*» в контексті цієї репліки варто розглядати як нецензурний вигук, стилістично-функціональне значення якого полягає у вираженні роздратування кимось або чимось, щось на кшталт українського ненормативного вигуку «*чорт забирай*». Щодо лайливого слова «*der Milchbart*», то у німецькій лінгвокультурі воно означає «*junger, unerfahrener Mann*» та має стилістичне маркування «*abwertend*» [27]. Оксана Гаврилів у своєму словнику лайливих слів, подає наступний мовний відповідник німецькому «*der Milchbart*» - «молокосос» [3, с. 71]. З'ясувавши значення вжитих у репліці ненормативних слів та виразів, нам вдалося інтерпретувати висловлення героя, максимально подібно до оригіналу, при цьому адаптувавши його під українського глядача: «*Ви свині! Чорт забирай вас, молокососу!*». У російському варіанті перекладу автор також використовує лексичну трансформацію, переклавши іменники «*die Schweine*» та «*die Milchbärte*» абсолютними мовними відповідниками. А ось нецензурний вигук «*meine Fresse*» автор вилучив та замінив на «*свиные морды*», що виступає як доповненням та підсиленням до попереднього лайливого слова «*die Schweine*» (тут використано одночасно два прийоми: граматичний - вилучення категорії та семантичний: розширення). Автор англійського варіанту перекладу також переклав «*die Schweine*» відповідним мовним еквівалентом - «*pigs*». Проте, він взагалі «викинув» іменник «*die Milchbärte*» (граматична трансформація вилучення) та звужив все висловлювання до одного просторозмовного виразу «*to get to*», який означає «*to annoy or affect somebody*» [31], (тут: семантичний прийом звуження значення). Стратегія перекладу, яку використав в цій репліці, автор англійських субтитрів, на нашу думку, є некоректною, адже втрачено значна частина функціонально-стилістичного наповнення висловлювання героя.

21) «*Seid ihr nicht ganz dicht, ihr Pisser?*» [32, 00:28:47].

«*You assholes! What the fuck?*»

«У вас не все дома, мудозвони?»

«Ви що з'їхали з глузду, засцянци?»

Німецький лайливий вираз «*nicht ganz dicht sein*» вживається у значенні «*verrückt sein*» [33, с. 22] та вважається різко негативним, вульгарним висловлюванням. Перекладаємо його за допомогою фразеологічного синоніму «з'їхати з глузду», вдавшись до семантичної трансформації - модуляції. «*Der Pisser*» маркується як «*derb*» та означає «*verachtenswerte männliche Person*». У словнику Оксани Гаврилів ми знайшли два мовних відповідника: 1) «засцянець (універсальне)»; та «сцикун (боягуз)» [3, с. 77]. Лексема «сцикун» нам не підходить, адже чоловік лається на неповнолітніх хлопців, які сіли за кермо автомобіля та ледь не скоїли ДТП. А ось універсальне вульгарно-просторозмовне «засцянець» означає «мерзотний, негідний (про людину)» [20, с. 188], що й мається на увазі у цій ситуації, тож ми використали лексично-семантичну трансформацію при перекладі цього лайливого виразу. В англійському варіанті перекладу автор використав граматичну трансформацію (Umverknüpfung), змінивши синтаксичну структуру речення: розчленував репліку на два окремих речення. А також, вилучив взагалі вираз «*seid ihr nicht ganz dicht*» та замінив його на фразу «*what the fuck*», що вживається в англійській мові для вираження злості, або у випадках, коли відбувається щось, у що вам складно повірити [31] (тут використано семантичну трансформацію – звуження, техніка: генералізація).

22) «*Verpissst euch von hier!*» [32, 00:50:27].

«*Get out of here!*»

«*Эй, убирайтесь отсюда!*»

«*Відпердолюйтеся звідси!*»

У німецькій лінгвокультурі просторозмовний, вульгарний вираз «*Verpiss dich*» має значення «забирайся звідси, йди геть». За допомогою словника Лесі Ставицької, ми знайшли україномовний відповідник цьому виразу, а саме: «відпердолитися» у значенні «йти геть» [20, с. 116]. З'ясувавши оригінальне

значення цього ненормативного німецького сталого виразу та застосувавши семантичний прийом мутації – техніка метафоризації, ми змогли адаптувати переклад для українського глядача. В англійському варіанті перекладу автор використав семантичний прийом мутації, змінивши денотат «*verpissen sich*» на «*get out*», чим значно послабив стилістичне забарвлення оригінального виразу. У збірці ненормативних німецьких слів та виразів під назвою «*Dirty German: Everyday Slang from What's Up? to F*%# Off!*» (2009) Даніель Чаффі представлений абсолютний англійськомовний відповідник німецькому виразу «*verpissen sich*» – «*piss off*» [24, с. 102], що вважається табуйованим сленгом [31].

У російському варіанті перекладу автор також використав семантичний прийом мутації (*stilistische Absenkung*), переклавши грубий, вульгарний вираз «*verpissst euch*», просторозмовним «*убирайтесь*». Не секрет, що російська нецензурна лексика славиться своєю варіативністю, тож, на нашу думку, краще було б підібрати денотат, з відповідним нижчим регістром.

23) « – Was? – **Schwachköpfe!**» [32, 00:50:32].

« – What? – You **morons!**».

« – Что? – **Придурки!**».

« – Що? – **Недоношені!**».

Незважаючи на те, що ми вже знаємо мовний еквівалент німецькому лайливому слову «*der Schwachkopf*» - «*валянок*» [3, с. 88]. Ми використали для перекладу цієї репліки не лексичний прийом перекладу за допомогою мовного відповідника, а семантичний - модуляцію (*synonymische Übersetzung*), з метою урізноманітнення перекладу. У словнику нецензурної лексики «Українська мова без табу» ми знайшли просторозмовне, лайливе слово «*недоношений*», що вживається у значенні «*тупий, нікчемний*» [20, с. 258]. Автори англійського та російського варіантів перекладу дотрималися лексичної трансформації.

24) «*Bist du **bescheuert?***» [32, 00:50:34].

«*Are you **crazy?***»

«*Ты что, **спятила?***»

«*Тu що, довбанута?*»

Прикметник «*bescheuert*» має стилістичне маркування «*salopp*» та означає «*nicht recht bei Verstand*» [27]. Оксана Гаврилів трактує німецьке «*bescheuert*» як «зварйований» [3, с. 104], тобто тут можливий переклад за допомогою мовного відповідника. Проте, варто врахувати цільову аудиторію кінофільму, якою здебільшого є сучасна українська молодь, а слово «зварйований», на нашу думку, є застарілим і може бути не зрозумілим для реципієнта. Тому тут ми вдалися до семантичної трансформації - модуляції та переклали «*bescheuert*» за допомогою техніки синонімічного перекладу: «довбанутий» у значенні «навіжений». В англійському та російському варіантах перекладу субтитрів автори також використали модуляцію.

25) «*War doch klar, ihr Oberarschlöcher!*» [32, 00:51:35].

«*For sure, you retards!*»

«*Ну понятно, олухи!*»

«*Це і дурню зрозуміло, мудацюри!*»

Німецьке лайливе слово «*das Oberarschloch*» ми переклали за допомогою мовного еквівалента – «мудацюра» [3, с. 76]. Англійське сленгове слово «*retard*» характеризує дурну людину, російське – «олух» також вживається на позначення нерозумної людини – переклад виконано за допомогою лексично-семантичної трансформації. Ми ж у свою чергу, використали також семантичний прийом мутації (*stilistische Anhebung*) для перекладу першої частини репліки «*war doch klar*», використавши сталий вираз - «це і дурню зрозуміло».

Результати перекладу та аналізу субтитрів до німецької кінокомедії «*Fack ju Goethe*» було використано у ще неопублікованій науковій статті «Особливості перекладу нецензурної лексики в субтитрах до кінофільму “*Fack ju Goethe*”» (автори: Матюшенко О.О., Туришева О.О.), поданої для публікації в науковому журналі «Новітня Лінгвістика» (випуск №5) з метою апробації результатів дослідження [11]. З німецької кінокомедії «*Fack ju Goethe*» ми переклали всього 11 реплік героїв, в яких ми зафіксували 17 нецензурних слів

та

виразів:

1) «*Ich hab ja nur 13 Monate auf diesen **Scheißmoment** gewartet!*» [28, 00:03:59].

«*I only waited 13 months for this **fucking moment!***»

«*Я просто 13 місяців дожидався цього **потрясаючого моменту!***»

Згідно з результатами наших попередніх досліджень, іменник «*die Scheiße*» є активним словотвірним елементом, який утворює лайливі слова та нецензурні вирази, підсилюючи негативне значення слова [10, с. 65]. Але зважаючи на контекст сцени, в якій головний герой промовляє цю репліку, частка «*Scheiße-*» використовується для підсилення довгоочікуваної події, яка є радісною для промовця. Тому, враховуючи цей факт, ми використали семантичний метод перекладу, а саме модуляцію: «*Я про цей **клятий** момент мріяв 13 місяців*». Використовуючи синонімічний переклад, ми не втрачаємо оригінальну емоційність героя, незважаючи на відсутність абсолютного мовного відповідника в українській мові. Хочемо зауважити, що однією з функцій лайки є негативна/позитивна реакція на несподівані та раптові події. Тому російський варіант антонімічного перекладу через прикметник «потрясающий» також можна вважати доречним.

2) Аналогічним прикладом перекладу компоненту «*Scheiße-*» як експресивно-емоційно підсилювального елемента може слугувати наступна репліка: «*Jetzt macht das **Scheißfenster** zu!*» [28, 00:24:13], яку ми переклали як: «*Зачини це **бісове** вікно!*». В англійському та російському варіантах перекладу, також дотримуються синонімічного перекладу: «*Close the **damn** window!*»/«*Закройте это **чертово** окно!*»

3) «*Hör auf zu hupen, **du Dachschaten**. Ich bin's*» [28, 00:03:39].

«*Stop honking, **dingbat**, it's ME*».

«*Кончай гудеть, **ненормальная**. Это я*»

За словником Duden слово «*Dachschaten*» має два значення: у буквальному сенсі лексема означає «*Schaden am Dach eines Gebäudes*», а у переносному – «*geistiger Defekt*» та має стилістичне маркування «*salopp*» [27]. Тому вважаємо доречним переклад за допомогою лексичного відповідника «*Досить сигналізувати,*

навіжена!» У російському та англійському варіанті перекладу автори також дотримуються лексичного способу перекладу за допомогою мовного відповідника (англійське сленгове слово «*dingbat*» має значення «*a stupid person*» [31].

4) «*Verpissst euch vom Schulhof, oder ich trete in eure haarlose Ärsche und poliere eure Fressen!*» [28, 00:16:44].
 «*Move the fuck back or I'll kick your hairless asses and knock your metal teeth in*».
 «*Свалили живо со двора, пока пинками не прогнал и по роже не схлопотали!*».

Сталий нецензурний вираз «*Verpiss dich*» (*von: pissen = urinieren*), знаходимо в брошурі Анне Віхманн «*Tabu-Deutsch – unzensiert: von «Arsch» bis «Zickenalarm»; mehr als 200 Wörter, die Sie nicht so schnell vergessen werden!*» [33, с. 17], який має значення «забирайся звідси, йди геть». Звернувшись до словника Лесі Ставицької «Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми, евфемізми, сексуалізми» (2008), ми знайшли україномовний відповідник цьому виразу, а саме: «*відпердолитися*» у значенні «*йти геть*» [20, с. 116]. Вислів «*jemandem in den Arsch treten*» вживається у значенні «*jemanden motiviert, dass er endlich mit einer Aufgabe/Sache anfängt*» [33, с. 7]. З'ясувавши оригінальне значення вжитих у цій репліці ненормативних висловів, ми змогли адаптувати переклад для українського глядача: «*Ану швидко відпердолитися зі шкільного подвір'я, поки я не спустився і не надавав по вашим ніжним дитячим дупам і пикам!*». Для перекладу другої частини речення, ми використали не тільки лексичну заміну, але також скористалися прийомом мутації, замінивши денотат «*haarlose*» на «*дитячі*», додавши при цьому прикметник «*ніжні*» для пом'якшення нецензурного виразу та додавання комедійного ефекту.

5) «*Du bist so ein Arsch! Und ein Betrüger*» [28, 00:28:37].

«*You're such an ass and imposter*».

«*Ты такой засранец! И мошенник*».

За допомогою лексичного відповідника, знайденого у «Німецько-українському

словнику лайливих слів» Оксани Гаврилів, нам вдалося відтворити оригінальне значення злова «*der Bertüger*» – «брехун» [3, с. 43]. Дослівний переклад пейоративної лексеми «*der Arsch*» – «дуна» [3, с. 40] в цьому контексті буде недоречним, тому ми скористалися прийомом синонімічного перекладу (модуляція) і використали в перекладі субтитрів слово «бовдур»: «*Який же ти бовдур та брехун!*».

б) «*Leck mich, die Scheißkinder können mich mal*» [28, 00:30:10].

«*Bite me. They're fucking kids. They can kiss my ass*».

«*Иди ты...Эти детишки еще обожать меня будут*».

«*Leck mich (am Arsch)!*» має значення «*nerv mich nicht und lass mich in Ruhe*» [33, с. 8]. Серед можливих варіантів перекладу цього виразу – «поцілуй мене у сраку», проте в такому контексті він не є доречним, адже герой, промовляючи це, здається більш роздратованим, ніж має на меті образити свого співрозмовника. Тому для передачі емоцій роздратування ми обрали український еквівалент «*та пішов(ла) ти*». Вираз «*können mich mal*» залежно від ситуації та контексту може перекладатися по-різному («поцілуй мене в дупу», «пішов/(ла) ти», «йти до біса»), але в цьому випадку головний герой хоче наголосити на тому, що він ще зможе завоювати авторитет серед своїх учнів. На нашу думку, тут доцільним буде використання фразеологізму «*сцяти кип'ятком*», що вживається у значенні «*дуже бурхливо й демонстративно захоплюватись чим-небудь*» [20, с. 364] «*Та пішла ти! Ці кляті діти ще кип'ятком від мене сцяти будуть!*» (семантична заміна).

7) «*Hat er deinen Vater angerufen? – Mir scheißegal*» [28, 01:01:24].

«*Did he call my father or yours? - Who gives a fuck*».

«*Он же моему отцу звонил, а не твоему! - Да плевать*».

З перекладом виразу «*mir scheißegal*» в нас не виникло жодних складнощів, адже в українській мові існує лексичний відповідник: «*scheißegal*» = «начхати»: «*Він подзвонив твоєму батькові? – Начхати!*».

8) «*Wie siehst du aus? Voll peinlich. – Halt die Fresse*» [28, 01:01:28].

«*Look at you, embarrassing. – Shut up*».

«*Hu, у тебе и вид. – Закрой рот*».

«*Die Fresse*» в словнику Duden має стилістичне маркування «*derb*» [27], тому в цьому випадку краще підібрати вислів з аналогічним експресивним забарвленням: «*Вигляд в тебе такий собі. – Стули пельку*». У російському та англійському варіанті, автори перекладених субтитрів також зберегли оригінальне стилістично-функціональне значення німецької лайки «*Halt die Fresse*».

9) «*Romeo, ich bin keine Schlampe für eine Nacht*» [28, 00:09:40].

«*Нет, Ромео. Я же говорила – я не **девка распутная** на ночь одну*».

У словнику лайливих слів О. Гаврилів знаходимо два відповідники [3, с. 85]: «*нехлюя*» та «*шлюха*». Проте, враховуючи контекст промовленої сцени, в якій школярка під час репетиції модернізованої вистави повторює свої слова, ми вважаємо що жоден з вищезазначених лексичних відповідників не підходять для перекладу через занадто негативне стилістичне забарвлення. У цьому контексті краще використати денотативну заміну (семантична трансформація): «*Ну ні, Ромео, я не **продажне дівчисько** на одну ніч!*».

10) «*Wo ist mein Push-Up? – Wozu denn? Du siehst aus wie eine Nutte, wenn du deine **Mini-Möpfe** hoch quetschst*» [28, 00:01:05].

«*Where is my push-up bra? – What for? You'll look like **a whore** if you squish up your **mini-boobs***».

«*Где мой пуш-ап? – Зачем он тебе? Ты похожа на **проститутку**, когда пытаешься **что-то** себе увеличить*».

За допомогою лексичної заміни перекладаємо обценізм «*die Nutte*», як «*шльондра*» [3, с. 76]. Слово «*die Möpse*» означає «*die Busen*» та позначається як лексична одиниця з грубим, фамільярним забарвленням. Тому послуговуючись словником нецензурної лексики української мови, знаходимо лексему «*цикьки*» з відповідним стилістичним забарвленням [20, с. 404]. В англійському варіанті перекладу автор зберігає приставку «*mini-*», у російському – автор замінює іменник «*mini-Möpfe*» на займенник «*что-то*» (відбулася категоріальна заміна); в українському варіанті перекладу ми вдалися

до семантичного прийому упушення, не переклавши частку «mini», адже на екрані фільму і так зрозуміло, що герой звертається до молодшої школярки: «Хто взяв мій пуш-ап? – Навіщо тобі? Будеш як **шльондра**, якщо свої **цицьки** до підборіддя піднімеш».

11) «**Wichser!** – *Das sagen wir aber nicht im Unterricht*» [28, 01:44:06].

«**Motherfucker!** – *But we don't say that in class, eh?*».

«**Засранец!** – *Так не говорять на уроках*».

Обсценний іменник на позначення чоловіка, який може викликати відразу та роздратування «*der Wixer*» походить від дієслова «*wixen*» (*masturbieren (bei Männern)*) [33, с. 16]. Оксана Гаврилів подає можливі варіанти перекладу цієї лексеми – «дрочко, дрочун» [3, с. 97]. Перекладаємо за допомогою знайденого лексичного відповідника, з аналогічним стилістичним забарвленням: «**Дрочко!** - *Так не можна казати на уроці!*».

Отже, проаналізувавши власний переклад 36 субтитрованих реплік до двох німецькомовних кінофільмів, з наявними в них 50 нецензурних слів та виразів, та порівнявши результати з російськими та англійськими варіантами перекладу, ми дійшли наступних висновків: 1) при відтворенні іншомовних ненормативних слів та виразів краще надавати перевагу методу лексичної заміни, що підвищує шанси досягти еквівалентності та адекватності перекладу реплік героїв; 2) проте, якщо ненормативний мовний еквівалент вихідної мови не відповідає оригінальному функціонально-стилістичному забарвленню, варто використовувати семантичний прийом модуляції, що дозволяє віднайти синонім з відповідним стилістичним регістром; 3) за умови відсутнього повного або часткового мовного еквіваленту у вихідній мові можна використати семантичні прийоми та техніки перекладацьких трансформацій (семантичне запозичення, експлікація, імплікація та мутація) або можна скористатися граматичними прийомами (додавання, заміна всередині категорії чи заміна частини мови); 4) збереження та правильне відтворення іншомовної нецензурної лексики є надзвичайно важливим аспектом роботи перекладача кінотекстів, адже основною функцією такого пласту лексики є вираження

позитивних та негативних емоції героїв; 5) при перекладі німецької нецензурної лексики українською мовою та в процесі її міжкультурної адаптації, ми зрозуміли, що не варто «цуратися» рідної лайки, адже на відміну від інших мов (німецької, англійської, російської), вона не є різко негативно забарвленою, а іноді й звучить доволі кумедно (що дало нам змогу зберегти жанрову специфіку обраних комедійних фільмів); 6) при пошуках ненормативних лексичних відповідників або синонімів нам у пригоді стали словники нецензурної лексики Лесі Ставицької та Оксани Гаврилів, що в котрий раз доводять сепаратний статус ненормативного пласту лексики та його багатогранність; 7) для якісного відтворення ненормативного пласту лексики аудіовізуальний перекладач повинен не тільки добре орієнтуватися в її функціонально-стилістичній диференціації, вправно володіти традиційними перекладацькими трансформаціями, а також повинен мати певні лінгвокраїнознавчі, культурологічні та екстралінгвальні знання в межах обох лінгвокультур.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Аудіовізуальний переклад було розглянуто як окремий вид перекладацької діяльності, сучасний стан якого у вітчизняній лінгвістиці характеризується різновекторними невирішеними питаннями. Субтитрування, дублювання та закадровий голос було детально розглянуто та встановлено їх переваги та недоліки. Проаналізовано стандарти світових відео-стрімінгових сервісів щодо створення субтитрів. Звернено увагу на відсутність в Україні єдиних вимог та критеріїв оцінювання перекладу аудіовізуальної продукції. Переклад та культурна адаптація нецензурної лексики визнано одними з найголовніших «підводних каменів» роботи аудіовізуального перекладача.

У практичній частині наукової роботи було виконано переклад 36 субтитрованих реплік до двох німецьких фільмів («Tschick» (2016) та «Fack ju Goethe» (2013)) з наявними в них 50 сучасними нецензурними німецькими словами та виразами. У процесі перекладу субтитрів було доведено, що використання лінгвостилістичного зіставного аналізу нецензурної лексики німецької та української допомагає віднайти найбільш влучний мовний відповідник. За допомогою отриманих результатів перекладу субтитрів українською мовою та аналізу російського і англійського варіантів перекладу було визначено перекладацькі трансформації, за допомогою яких можна відтворити іншомовну нецензурну лексику найбільш точно (метод лексичної заміни, семантичне запозичення, модуляція, експлікація, імплікація, мутація, додавання, заміна всередині категорії чи заміна частини мови). Доведено необхідність еквівалентного перекладу ненормативної лексики в дискурсі кіноперекладу, що зумовлено її функціонально-стилістичною значимістю.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було встановлено, що ненормативна лексика є невід'ємною частиною лексикографічного складу будь-якої мови. Попри цей факт можемо стверджувати, що ненормативний пласт лексики не є популярним об'єктом дослідження сучасних мовознавців, особливо у дискурсі аудіовізуального перекладу, що і стало стимулом до організації та проведення представленого дослідження.

Схарактеризовано лінгвостилістичні особливості ненормативної лексики сучасної української та німецької мов. При аналізі існуючих диференціацій ненормативного пласту лексики української та німецької мови було з'ясовано, що єдиної усталеної класифікації за стилістичними рівнями не існує в обох представлених мовах. Було розкрито значення терміну «регістр» та німецькомовних понять: «Stilfärbung» і «Stilebene», завдяки яким було визначено стилістичне забарвлення наявних у субтитрах нецензурних слів та виразів.

Визначено прагматичне значення використання нецензурної лексики у сучасному кіномистецтві, яке полягає у вираженні позитивних та негативних емоцій героїв. Доведено, що нецензурні слова та вирази є одним з центральних виражальних засобів створення образів.

Аудіовізуальний переклад було розглянуто як окремий вид перекладацької діяльності та визначено його особливості. Ознайомившись детально з основними видами кіноперекладу, було визначено їх переваги та недоліки. Було виявлено, що в українській лінгвістиці на сьогодні не існує єдино визначених правил та рекомендацій щодо відтворення нецензурної лексики при кіноперекладі. Тому переклад нецензурних реплік героїв було здійснено за допомогою традиційних перекладацьких трансформацій.

У ході практичної частини роботи було досліджено способи, прийоми та техніки перекладацьких трансформації, які дозволяють досягти адекватності та еквівалентності при перекладі іноземної лайки.

У процесі перекладу субтитрів було доведено, що використання лінгвостилістичного зіставного аналізу нецензурної лексики німецької та української допомагає віднайти найбільш влучний мовний відповідник.

За допомогою отриманих результатів перекладу субтитрів українською мовою та аналізу російського і англійського варіантів перекладу, було визначено перекладацькі трансформації, якими можна відтворити іншомовну нецензурну лексику найбільш точно (метод лексичної заміни, семантичне запозичення, модуляція, експлікація, імплікація, мутація, додавання, заміна всередині категорії чи заміна частини мови). Доведено необхідність еквівалентного перекладу ненормативної лексики у дискурсі кіноперекладу, що зумовлено її функціонально-стилістичною значимістю.

Питання локалізації та міжкультурної адаптації фільму визначено головним аспектом роботи аудіовізуального перекладача, від якого залежить як цільова аудиторія сприймає дубльовану версію кінокартини.

ZUSAMMENFASSUNG

Im Laufe der Forschung wurde nachgewiesen, dass die Schimpfwörter ein wesentlicher Bestandteil der lexikographischen Zusammensetzung jeder Sprache ist. Trotz dieser Tatsache können wir behaupten, dass die Vulgärsprache unpopuläres Untersuchungsobjekt moderner Linguisten ist, insbesondere im Diskurs der audiovisuellen Übersetzung, dass den Anstoß für die Organisation und Durchführung der vorgestellten Forschung gab

Die sprachlichen und stilistischen Merkmale der Vulgärsprache des modernen Ukrainischen und Deutschen sind gekennzeichnet. Bei der Analyse der vorhandenen Differenzierungen der ukrainischen und deutschen Schimpfwörter wurde festgestellt, dass es in beiden Sprachen keine einheitliche Klassifizierung für Stilstufen gibt. Die Bedeutung des Begriffs «Register» und der deutschen Begriffe «Stilfärbung» und «Stilebene» wurde enthüllt, wodurch die Stilfärbung obszöner Wörter und Ausdrücke in den Untertiteln bestimmt wurde.

Die pragmatische Bedeutung des Gebrauchs obszöner Sprache im modernen Kino wird bestimmt, um die positiven und negativen Emotionen der Helden auszudrücken. Es ist erwiesen, dass obszöne Wörter und Ausdrücke eines der zentralen Ausdrucksmittel der Bilderzeugung sind.

Die audiovisuelle Übersetzung wurde als separate Art des Sprachmittlungswesens betrachtet und ihre Merkmale wurden identifiziert. Nachdem wir uns mit den wichtigsten Arten der Filmübersetzung bekannt gemacht haben, wurden deren Vor- und Nachteile ermittelt. Es wurde festgestellt, dass es in der ukrainischen Linguistik heute keine einheitlichen Regeln und Empfehlungen für die Reproduktion obszöner Sprache in der Filmübersetzung gibt. Daher wurde die Übersetzung obszöner Äußerungen der Helden mit Hilfe traditioneller Übersetzungstransformationen durchgeführt.

Im Verlauf der Forschung wurden auch die Methoden und Techniken der Übersetzungstransformationen untersucht, die es ermöglichen, bei der Übersetzung fremder Schimpfwörter Angemessenheit und Gleichwertigkeit zu erreichen. Bei der

Untertitelung wurde nachgewiesen, dass die Verwendung einer stilistischen vergleichenden Analyse der obszönen deutschen und ukrainischen Lexik dazu beiträgt, das genaueste Sprachäquivalent zu finden.

Unter Verwendung der Ergebnisse der ukrainischen Untertitelübersetzung und Analyse russischer und englischer Übersetzungsvarianten wurden Übersetzungstransformationen identifiziert, die die obszöne Fremdsprache am genauesten reproduzieren können (lexikalische Ersetzung, semantische Entlehnung, Modulation, Explikation, Implikation, Mutation, Expansion, interkategorialer Wechsel oder Wortartwechsel). Die Notwendigkeit einer äquivalenten Übersetzung von obszöner Lexik im Diskurs der Filmübersetzung wird bewiesen, was auf seine funktionale und stilistische Bedeutung zurückzuführen ist.

Das Problem der Lokalisierung und interkultureller Anpassung eines Films wird durch den Hauptaspekt der Arbeit des audiovisuellen Übersetzers bestimmt, der davon abhängt, wie die Zielgruppe die synchronisierte Version eines Films wahrnimmt.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бужикова, Р.І., Ковальова А.С. Доместикація та форенізація під час кіноперекладу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Філологічні науки. Мовознавство та літературознавство: зб. наук. праць*. Вип. 11. Київ, 2019. С. 3-6.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Гаврилів О. Німецько-український словник лайливих слів. Львів: Апріорі, 2005. 144 с.
4. Грищенко А. П., Плющ М. Я., Бевзенко С. П., Грипас Н. Я. Сучасна українська літературна мова: підручник для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А. П. Грищенко. Київ: Вища школа, 2002. 440 с.
5. Клепуц Л. Стратегії класифікації ненормативної лексики. *Гуманітарні та соціальні науки: матер. І Міжнар. конф. молодих вчених HSS-2009* (м. Львів, 14–16 травня 2009 р.). Львів, 2009. С. 84–87.
6. Коломієць І. І. Основні лінгвостилістичні поняття і категорії (словник-довідник філолога) / уклад. і гол. ред. І. І. Коломієць. Умань: Візаві, 2015. 202 с.
7. Кривонос Я. В. Ненормативні проблеми українського перекладу американської кінопродукції. *Лінгвістика. Науковий журнал Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: зб. наук. праць*. № 1 (19). Луганськ, 2010. С. 176-182.
8. Лисенко Г.Л., Баклан І.М., Чепурна З.В. Основи перекладу – міст між теорією і практикою (німецько-український напрям) : підручник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2019. 204 с.
9. Матюшенко О.С., Туришева. О.О. Ненормативна лексика німецької мови – нетиповий об'єкт типових досліджень. *Науковий вісник Херсонського*

- державного університету. Серія: Лінгвістика: зб. наук. праць. Вип. 32. Херсон, 2018. С. 30–34.*
10. Матюшенко О.С., Туришева О.О. Лінгвістичний статус обценізмів у німецькій мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія: зб. наук. праць. Вип. 37 (4). Одеса, 2018. С. 64-66.*
11. Матюшенко О.С., Туришева О.О. Особливості перекладу нецензурної лексики в субтитрах до кінофільму “Fack ju Goethe”. *Новітня лінгвістика. Науковий журнал Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» : зб. наук. пр. Вип. 5. Київ, 2020.*
12. Мокиєнко В. Бранная лексика: цензурное и нецензурное. Русистика. 1994. № 1/2. С. 50–73.
13. Паршикова А. Досвід перекладу кіно-, телепродукції та книг у країнах Євпропейського Союзу: Інформаційна довідка Європейського інформаційно-дослідницького центру. 9 с. URL : <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28875.pdf> (дата звернення: 21.05.2020)
14. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019. №2704-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 20.05.2020)
15. Про затвердження Системи візуальних позначок з індексом кіновідеопродукції залежно від аудиторії, на яку вона розрахована: Закон України від 08.02.2008. № z0307-12. URL : <https://web.archive.org/web/20190407184927/https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0307-12> (Дата звернення: 21.05.2020)
16. Радецька С. В., Каліщак Т. Т.. Субтитрування як вид аудіовізуального перекладу: переваги та недоліки. *Наукові записки Ніжинського*

- державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки: зб. наук. пр.* Кн. 2. Ніжин, 2016. С. 81-84
17. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
  18. Скрильник С. В. Метафоризація у перекладі художніх текстів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія: зб. наук. пр.* Вип. 14. Одеса, 2015. С. 250-253.
  19. Словник української мови: в 11-ти т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970 – 1980. URL: <http://sum.in.ua/>
  20. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Київ: Критика, 2008. 456 с.
  21. Ткачівська М. Р. Лайливі слова на позначення розпусної жінки та їх переклад на німецьку мову. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* Серія: Філологічна: зб. наук. пр. Вип. 46. Острог, 2014. С. 197-200.
  22. Ткачівська М. Р. Мовні «заплави» або лихослів'я (перчений хліб перекладача). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філологічні науки. Мовознавство: зб. наук. пр.* № 3 (286). Луганськ, 2014. С. 50-57.
  23. Aman R. Maledicta. The International Journal of Verbal Aggression. Maledicta Press.1977 - 2005.
  24. Chaffey D. Dirty German: Everyday Slang from What's Up? to F*%# Off!: Dirty Everyday Slang: bilingual edition. Berkeley, CA, USA: Ulysses Press, 2009. 128 с.
  25. Chaume, F. The turn of audiovisual translation: new audiences and new technologies. *Translation spaces.* 2013. Vol. 2 (1). P. 105-123.
  26. Das Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. URL: <https://www.dwds.de/d/wdg-vorwort#stilschichten>
  27. Duden Online-Wörterbuch. URL: <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/obsz%C3%B6n>

28. Fack ju Göhte. URL: <https://www.amazon.de/Fack-ju-G%C3%B6hte-Elyas-MBarek/dp/B00K4XBZ20/ref> (дата звернення: 10.03.2020)
29. Netflix Partner Help Centre. Specifications & Guides. Timed Text Style Guide: General Requirements. URL: <https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/en-us/articles/215758617> (дата звернення: 19.05.2020)
30. Netflix Partner Help Centre. Specifications & Guides. Ukrainian Timed Text Style Guide. URL: <https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/en-us/articles/115002229068-Ukrainian-Timed-Text-Style-Guide> (дата звернення 20.05.2020)
31. Oxford Learner's Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
32. Tschick. URL: <https://www.amazon.de/Tschick-Tristan-G%C3%B6bel/dp/B01MSCW4R3> (дата звернення: 24.03. 2020)
33. Wichmann A. Tabu-Deutsch – unzensiert: von “Arsch” bis “Zickenalarm”; mehr als 200 Wörter, die Sie nicht so schnell vergessen werden! Planegg: Spotlight Verlag GmbH, 2009. 22 s.